ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2018 79 ΤΕΥΧΟΣ

αΩ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΥΠΟΤΡΟΦΩΝ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΩΝΑΣΗΣ

Περιεχόμενα

Σημείωμα

Δραστηριότητες Υποτρόφων

- Επιτυχίες 2
- Σκηνοθεσία 4
- Εικαστικά 6
- Αρχιτεκτονική 8

Ειδήσεις του Συνδέσμου

- Δύο απώλειες στην οικογένεια του Συνδέσμου Υποτρόφων 10
- Επίσκεψη στην περιοδική έκθεση «emotions, ένας κόσμος συναισθημάτων» στο Μουσείο της Ακρόπολης 12
- Πρώτη φορά μαραθωνοδρόμος 17
- Προκηρύχθηκε το νέο πρόγραμμα ενίσχυσης των μελών του Συνδέσμου 19
- Πρόσκληση εισηγητών στο 5ο Φεστιβάλ Επιστήμης και Καινοτομίας 20

Ειδήσεις του Ιδρύματος

- Καβάφης και Αρχαιότητα: Ανοιχτό κάλεσμα για το Διεθνές Θερινό Σχολείο Καβάφη 2018 21
- Νέες υποτροφίες για το 2018 - 2019: Συνεχίζουμε να απελευθερώνουμε δυνάμεις 22

Ειδήσεις της Στέγης

- Η Εξωστρέφεια της Στέγης: Έλληνες διεθνείς, Έλληνες διεθνώς 23
- Risk, ένα εξομολογητήριο 25

Ειδήσεις του Θυγατρικού Ιδρύματος

- Ένας πατέρας, ένας γιος και το ομηρικό έπος 27

Βιβλιοπαρουσίαση

- Ο Σπινόζα και ο σπινοζισμός 32
- Ο μοναδικός Don Giovanni του Θεόδωρου Κουρεντζή 34

Σημείωμα

Η ανανεωμένη σύνθεση της Συντακτικής Επιτροπής του *ΑΩ*

Συμβαδίζοντας με τη νέα σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου, η Συντακτική Επιτροπή του *ΑΩ* καλωσορίζει τα νέα μέλη της, αλλά και τα παλαιότερα που παραμένουν, με ευχές για τη νέα χρονιά και για μια γόνιμη συνεργασία. Το περιοδικό του Συνδέσμου στελεχώνεται και πάλι από διακεκριμένους επιστήμονες και καλλιτέχνες που τιμούν με τη συνεργασία τους το ενημερωτικό δελτίο όλων των υποτρόφων.

– Η Μαργαρίτα Γκούντρα, η οποία συνεχίζει τη συνεργασία της με το περιοδικό, είναι ψυχολόγος, με μεταπτυχιακή ειδίκευση στη Σχολική Ψυχολογία και εξειδίκευση στη Γνωσιακή Ψυχοθεραπεία και στη Συστημική Θεραπεία Οικογένειας. Εργάζεται σε δομές εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων.

– Η Μαρία Δόκα είναι δικηγόρος, διδάκτωρ Νομικής, με ειδίκευση το Εμπορικό Δίκαιο, και στέλεχος της Νομικής Υπηρεσίας της Τράπεζας της Ελλάδος.

– Η Αγγελική Καθαρίου είναι λυρική τραγουδίστρια και επίκουρη καθηγήτρια στο Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Έχει διεθνή δισκογραφική παρουσία και έχει πραγματοποιήσει σημαντικές εμφανίσεις σε λυρικά θέατρα και αίθουσες συναυλιών της Ελλάδας και του εξωτερικού, συνεργαζόμενη με διακεκριμένους αρχιμουσικούς και συμφωνικές ορχήστρες.

– Ο Διονύσης Καμπόλης είναι εικαστικός με μεταπτυχιακές σπουδές στη Σχολή Καλών Τεχνών του University of California, Los Angeles (UCLA) στη Ζωγραφική, το Σχέδιο και τις Σύγχρονες Εικαστικές Τέχνες, καθηγητής Εικαστικών στην ιδιωτική εκπαίδευση και διευθυντής στο International Internship Program του Πανεπιστημίου Γέηλ στην Αθήνα.

– Ο Βαγγέλης Κατσαρέλης είναι κλασικός φιλόλογος με μεταπτυχιακές σπουδές στο University College London (UCL) του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και εργαζόμενος στο Κέντρο Ελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ στην Ελλάδα ως συντονιστής ακαδημαϊκών προγραμμάτων και εκδηλώσεων.

– Η Ελένη Σπυράκου είναι υποψήφια διδάκτωρ Φιλοσοφίας στο Τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με θέμα τις έννοιες της ελευθερίας και της ισότητας σε φιλελεύθερα και ρεπουμπλικανικά επιχειρήματα.

Πρώτο δείγμα της συνεργασίας της καινούργιας ομάδας του *ΑΩ* είναι το τρέχον τεύχος 79. Η πολλά υποσχόμενη ομάδα του περιοδικού θα συνεχίσει αναπτύσσοντας τα βήματα των προηγούμενων συνεργατών του *ΑΩ*, που όλα αυτά τα χρόνια συνεισέφεραν στη διαμόρφωση ενός ποιοτικού αποτελέσματος, το οποίο έχουν αγκαλιάσει όλοι οι υπότροφοι. Με την ευκαιρία αυτή, το περιοδικό ευχαριστεί θερμά τα μέλη της Συντακτικής Επιτροπής που αποχώρησαν. Η συμβολή τους υπήρξε εξαιρετική. Κύριος γνώμονας παραμένει η διατήρηση του περιοδικού σε υψηλό επίπεδο, αντάξιο του Συνδέσμου Υποτρόφων και του Ιδρύματος Ωνάση.

Επιτυχίες

Μιχάλης Κοσμόπουλος

Τακτικό μέλος της Βασιλικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών του Καναδά εξελέγη ο Μιχάλης Κοσμόπουλος, καθηγητής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Μιζούρι–Σεντ Λούις των ΗΠΑ. Πρόκειται για την υψηλότερη διάκριση σε ακαδημαϊκό επίπεδο στον Καναδά στον τομέα των Τεχνών, των Ανθρωπιστικών Σπουδών και των Επιστημών. Η τελετή υποδοχής στην Ακαδημία πραγματοποιήθηκε στις 24 Νοεμβρίου στην πόλη Γουίνιπεγκ, με την υποστήριξη του Πανεπιστημίου του Κάλγκαρι.

Η συμβολή του Μιχάλη Κοσμόπουλου στην επιστήμη της Αρχαιολογίας και στον τομέα των Ελληνικών Σπουδών, μέσω των μελετών, των πολυάριθμων βιβλίων και άρθρων του, μέσω του διδακτικού αλλά και του ανασκαφικού του έργου, ιδιαίτερα στην Ίκλαινα της Μεσσηνίας, θεωρείται ευρύτατη. Περισσότερες λεπτομέρειες για την εξαιρετικής σημασίας ανασκαφή στην Ίκλαινα μπορείτε να διαβάσετε στο *ΑΩ* 55. Ο καθηγητής Κοσμόπουλος είναι επίσης μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών της Αυστρίας, καθώς και τακτικό μέλος στην έδρα Κοινωνικών Επιστημών της Αμερικανικής Ακαδημίας Επιστημών στο Σεντ Λούις.

Γιώργος Πέτρου

Ο Γιώργος Πέτρου, ο διεθνούς φήμης μαέστρος της Καμεράτα, ήταν υποψήφιος για βραβείο Γκράμι 2018. Η υποψηφιότητά του, στην κατηγορία «Καλύτερη Ηχογράφηση για Όπερα», αφορούσε την ηχογράφηση της όπερας *Ottone [Όθων]* του G.F. Handel, την οποία πραγματοποίησε με την ορχήστρα Il Pomo d'Oro και με βασικούς ερμηνευτές τον Max Emanuel Cencic και τη Lauren Snouffer.

Τα Γκράμι είναι τα κορυφαία αμερικανικά μουσικά βραβεία και απονέμονται κάθε χρόνο σε καλλιτέχνες που διακρίθηκαν σε όλο το φάσμα της μουσικής βιομηχανίας. Διαθέτουν αντίστοιχο κύρος με τα κινηματογραφικά βραβεία Όσκαρ και σήμερα διακρίνονται σε 108 κατηγορίες για 30 μουσικά είδη.

Ο Γιώργος Πέτρου σπούδασε Πιάνο στο Ωδείο Αθηνών με τη Μαρία Χαιρογεώργου-Σιγάρα, από όπου αποφοίτησε με άριστα και α΄ βραβείο παμψηφεί. Συνέχισε τις σπουδές του στο Βασιλικό Κολέγιο Μουσικής και τη Βασιλική Ακαδημία Μουσικής του Λονδίνου με υποτροφία του Ιδρύματος Ωνάση. Έχει τιμηθεί με πολλά βραβεία σε διεθνείς διαγωνισμούς, με το «Βραβείο Νέου Καλλιτέχνη 1998» από την Ένωση Ελλήνων Κριτικών Θεάτρου και Μουσικής, καθώς και με το διεθνές βραβείο Sebetia-Ter στη Νάπολη της Ιταλίας. Η δραστηριότητά του ως διευθυντή ορχήστρας περιλαμβάνει ευρύτατο ρεπερτόριο με έμφαση στις ιστορικές πρακτικές ερμηνείας και την όπερα.

Έχει διευθύνει γνωστές ορχήστρες όπως η Gewandhaus της Λειψίας, η Ορχήστρα της Ραδιοφωνίας του Μονάχου, η Concerto Köln, η Συμφωνική Ορχήστρα της Νέας Ρωσίας, η Φιλαρμονική Ορχήστρα της Νοτιοδυτικής Γερμανίας. Έχει τακτική συνεργασία με σημαντικά θέατρα, όπως με την Όπερα του Στρασβούργου, το Saarländisches Staatstheater, την Όπερα της Λειψίας, την Κρατική Όπερα της Βέρνης. Από τον Σεπτέμβριο του 2012, είναι καλλιτεχνικός διευθυντής της Καμεράτα – Ορχήστρας των Φίλων της Μουσικής.

Επιτυχίες

Γρηγόρης Βαρδαρινός

Το ντοκιμαντέρ του σκηνοθέτη Γρηγόρη Βαρδαρινού Θεσσαλονίκη 1917 – Η φωτιά που γέννησε μια πόλη βραβεύτηκε στις 26 Νοεμβρίου 2017 με ειδική τιμητική διάκριση στο 11ο Φεστιβάλ Ελληνικού Ντοκιμαντέρ DocFest, στη Χαλκίδα, όπου πραγματοποιήθηκε η φεστιβαλική του πρεμιέρα. Προηγήθηκε μια επιτυχημένη σειρά προβολών avant-première στην 82η Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης (από τις 9 έως και τις 17 Σεπτεμβρίου 2017) με εξαιρετικές κριτικές.

Η ταινία πραγματεύεται τα γεγονότα που οδήγησαν στην ιστορική καταστροφή της Θεσσαλονίκης τον Αύγουστο του 1917, αφήνοντας περισσότερους από 70 χιλιάδες κατοίκους άστεγους και τα τρία τέταρτα του ιστορικού κέντρου ερειπωμένα. Η καταστροφή αποδεκάτισε την εβραϊκή κοινότητα, προκάλεσε ανυπολόγιστες ζημιές στον πολιτισμό της πόλης και αποτέλεσε τον καταλυτικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της συμπρωτεύουσας όπως τη γνωρίζουμε σήμερα.

Χρησιμοποιώντας πλούσιο αρχειακό υλικό (φωτογραφίες, φιλμ, καρτ ποστάλ, σχέδια και χάρτες), η αφήγηση στηρίζεται σε συνεντεύξεις ιστορικών και ερευνητών, καθώς και σε γραπτές μαρτυρίες της εποχής που ζωντανεύουν μέσα από ένα ιδιαίτερο σενάριο. Στην εκπόνηση του σεναρίου συνεργάστηκαν ο ίδιος ο σκηνοθέτης, ο λογοτέχνης Φίλιππος Μανδηλαράς και η σεναριογράφος/δημοσιογράφος Αναστασία Μπαρτζουλιάνου, που πραγματοποίησε και την έρευνα/τεκμηρίωση. Το ντοκιμαντέρ αυτό διαφέρει ριζικά από άλλα παρόμοια ντοκιμαντέρ για το ίδιο θέμα, χάρις στην ιδιαίτερη έμφαση που έχει δώσει η παραγωγή στην ποιότητα της εικόνας, παρουσιάζοντας πρωτότυπο αρχειακό υλικό και αρχειακά φιλμ σε πλήρη ανάλυση.

Ο Γρηγόρης Βαρδαρινός σπούδασε Κινηματογράφο και Τηλεόραση στο State University of New York – Empire State College, από όπου και αποφοίτησε το 2006 με άριστα. Το 2010, ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη Σκηνοθεσία Κινηματογράφου σε μεταπτυχιακό επίπεδο, στο Κολέγιο Τέχνης του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου, με υποτροφία του Ιδρύματος Ωνάση. Σήμερα εργάζεται ως σκηνοθέτης και παραγωγός. Έχει σκηνοθετήσει δύο ταινίες μικρού μήκους, οι οποίες έχουν διακριθεί: το *Talking Piranhas* και το *The Noir Project*. Είναι επίσης σκηνοθέτης των ντοκιμαντέρ *Κρίτων ο Ακροβάτης, In wood we trust, Μεχμέτ,* καθώς και της τηλεοπτικής εκπομπής της ΕΤ3 *Βότανα, καρποί της γης*.

Η ταινία του *The Noir Project* έχει αποσπάσει οκτώ βραβεία σε διάφορα φεστιβάλ κινηματογράφου στην Ελλάδα. Ταξίδεψε επίσης σε τρία φεστιβάλ στο εξωτερικό και προβλήθηκε σε περισσότερες από τριάντα ειδικές προβολές σε όλη την Ελλάδα, στο πλαίσιο εκδηλώσεων για την ευαισθητοποίηση του κοινού στο θέμα της ενδοοικογενειακής βίας.

Σκηνοθεσία

Ιόλη Ανδρεάδη

Το έμμετρο θεατρικό έργο του T.S. Eliot *Murder in the Cathedral,* σε μετάφραση του Γιώργου Σεφέρη, αποτελεί τη βάση της παράστασης *Ένας άνθρωπος επιστρέφει στην πατρίδα του πιστεύοντας ότι θα τον σκοτώσουν και τον σκοτώνουν,* την οποία υπογράφει σκηνοθετικά η Ιόλη Ανδρεάδη. Τα δύο πρόσωπα του έργου υποδύονται η Ρούλα Πατεράκη και ο Γιώργος Νανούρης, οι οποίοι συναντιούνται για πρώτη φορά στο Υπόγειο του Θεάτρου Τέχνης.

Η υπόθεση του έργου εκτυλίσσεται στην Αγγλία τον 12ο αιώνα. Ο Θωμάς Μπέκετ, αδελφικός φίλος του βασιλιά Ερρίκου Β΄ και διάσημος μπον βιβέρ, γίνεται αρχιεπίσκοπος του Κάντερμπερι και, σαν από θείο φως, απαρνιέται μονομιάς τις ξέφρενες απολαύσεις και αφιερώνει τη ζωή του στην υπηρεσία όσων τον έχουν ανάγκη, αλλά και στη μάχη για την κατάλυση της κοσμικής εξουσίας. Ανεπιθύμητος πια στον τόπο του, αυτοεξορίζεται στη Γαλλία. Ύστερα από μια επιφανειακή συμφιλίωση με τον βασιλιά Ερρίκο Β΄ επιστρέφει, αλλά δολοφονείται από τέσσερις ιππότες μέσα στην ίδια του την εκκλησία, παραμονές της πρωτοχρονιάς του 1170. Πρόκειται για την πραγματική ιστορία του Αγίου Θωμά της Καθολικής και Αγγλικανικής Εκκλησίας.

Στον πρόλογό του ο Σεφέρης γράφει: «Τα πρόσωπα του έργου δεν είναι πολλά – είναι ένα, ο Θωμάς. Η μάχη του με το αξεχώριστο κακό. Ο αγώνας ενός ανθρώπου με την περηφάνια του, η προσπάθειά του να καθαριστεί από την ίδια του την περηφάνια. Να μην επιθυμεί τίποτα πια, ούτε καν την δόξα του μάρτυρα. Κάτι που σήμερα δεν το χωράει ο νους μας».

Όταν ζήτησαν από τον Eliot να περιγράψει μέσα σε μία παράγραφο την πλοκή του έργου, εκείνος έδωσε μόνο μία φράση: «Ένας άνθρωπος επιστρέφει (ύστερα από επτά χρόνια) στην πατρίδα του πιστεύοντας ότι θα τον σκοτώσουν και τον σκοτώνουν». Σε αυτή την ιστορική φράση βασίζεται και ο τίτλος της παράστασης η οποία έκανε πρεμιέρα στις 4 Δεκεμβρίου.

Η σύλληψη και η σκηνοθεσία είναι της Ιόλης Ανδρεάδη, η οποία υπογράφει και το κείμενο μεταγραφής μαζί με τον Άρη Ασπρούλη. Η σκηνογραφία και τα κοστούμια είναι της Δήμητρας Λιάκουρα και οι φωτισμοί της Χριστίνας Θανάσουλα. Η παράσταση ανεβαίνει έως τις 27 Μαρτίου 2018.

Σκηνοθεσία

Νάνσυ Μπινιαδάκη

Η πρώτη μεγάλου μήκους ταινία της Νάνσυς Μπινιαδάκη, *Η Επιφάνεια των Πραγμάτων*, συμμετείχε στο διεθνές διαγωνιστικό πρόγραμμα του 58ου Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης και έκανε πρεμιέρα στις 6 Νοεμβρίου 2017. Η ταινία πραγματεύεται έναν αστικό μύθο για ένα κορίτσι που παρασύρθηκε τη δεκαετία του '80 από ένα αρχαίο υπόγειο ποτάμι, τον Ερρινυό, που κανείς ποτέ δεν το έχει δει. Σήμερα μια νεαρή ανθρωπολόγος ερευνά τον μύθο και εντοπίζει τους ανθρώπους που γνώριζαν το κορίτσι. Είναι οι τρεις καλύτερές της φίλες και μια καθηγήτριά τους, ιστορικός. Μέσα από αποσπάσματα επιστολών, ηχογραφήσεων και συνεντεύξεων, αυτές οι γυναίκες αφηγούνται την τραγική ιστορία που συνέβη πριν από 30 χρόνια και σημάδεψε τις ζωές τους, καθώς και τη συλλογική μνήμη της πόλης.

Το σενάριο βασίζεται στο βιβλίο *Τέσσερις μαρτυρίες για την εκταφή του ποταμού Ερρινυού* της Άντζελας Δημητρακάκη (εκδ. Εστία). Τους ρόλους ερμηνεύουν η Μαρία Σκουλά, η Μαρία Καλλιμάνη, η Θέμις Μπαζάκα και η Μαρίσσα Τριανταφυλλίδου. Την πρωτότυπη μουσική της ταινίας έγραψε ο βραβευμένος συνθέτης Alexander Muell στο πλαίσιο της δεύτερης συνεργασίας του με τη σκηνοθέτρια.

Η Νάνσυ Μπινιαδάκη λέει για την ταινία: «Η δεκαετία του '80 θεωρείται από πολλούς ως κομβική για να κατανοήσει κανείς τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα του σήμερα, όλες αυτές τις αντιφάσεις και τις προοδευτικές μεταρρυθμίσεις που οδήγησαν σε απογοητεύσεις. Εμείς που μεγαλώσαμε ως έφηβοι στην Αθήνα εκείνης της εποχής ξέρουμε τι σημαίνει να ζεις σε μια άσχημη αλλά παράξενα ελκυστική πόλη, με προοδευτικές πολιτικές αλλά και με συντηρητική νοοτροπία, σε καιρούς αισιοδοξίας και αφέλειας, σε άσχημες γειτονιές έτοιμες να αναπτυχθούν με οποιοδήποτε κόστος, σε κλειστοφοβικά διαμερίσματα, βρόμικα άχτιστα οικόπεδα, καταθλιπτικά σχολικά κτίρια και με μια καταθλιπτική καθημερινότητα. Ήμασταν παιδιά που μεγαλώναμε σε μια ιδιαίτερη δεκαετία, η οποία τελείωσε με πάταγο, με την Πτώση του Τείχους του Βερολίνου, αν και τότε δεν είχαμε ιδέα για το τι σήμαινε όλο αυτό».

Εικαστικά

Κωστής Βελώνης

Η τελευταία έκθεση του Κωστή Βελώνη με τίτλο «A Puppet Sun» παρουσιάζεται στο περίοπτο νεοκλασικό κτήριο της οδού Καπλανών 11, στο κέντρο της Αθήνας. Το κτήριο έχει φιλοξενήσει εξέχουσες προσωπικότητες των αρχών του 20ού αιώνα, οι οποίες έπαιξαν σημαντικό ρόλο και προσδιόρισαν το πλαίσιο για την κοινωνική, οικονομική και πολιτική εξέλιξη της Ελλάδας.

Στο πλαίσιο του προγράμματος του Οργανισμού ΝΕΟΝ «Έργο στην Πόλη 2017», ο καλλιτέχνης ενεργοποιεί τον χώρο και, με αφορμή την πορεία του κτηρίου, εμπνέεται μια έκθεση η οποία πλαισιώνει και σχολιάζει τον χώρο, με σεβασμό στην ιστορία του και την πολυεπίπεδη ταυτότητά του.

Την έκθεση επιμελείται ο Βασίλης Οικονόμου, βοηθός επιμελητή στις συλλογές διεθνούς τέχνης της Tate Modern του Λονδίνου. Όπως αναφέρει ο επιμελητής, αυτή η νέα ανάθεση από τον ΝΕΟΝ στον Κωστή Βελώνη αποτελεί τη μεγαλύτερη σε κλίμακα ατομική παρουσίαση του έργου του μέχρι σήμερα στην Ελλάδα, το οποίο εκτείνεται σε μια ποικιλία μέσων, που περιλαμβάνουν τη γλυπτική, την εγκατάσταση και τη ζωγραφική, και εξερευνά τα όρια ανάμεσα στην καλλιτεχνική πρακτική, την κοινωνική πραγματικότητα και την πολιτική.

Και συνεχίζει ο Βασίλης Οικονόμου: «Αντλώντας έμπνευση από τον στόχο του ΝΕΟΝ να επανεξετάσει την ταυτότητα της Αθήνας μέσα από το πρίσμα των πρακτικών της σύγχρονης τέχνης, ενεργοποιώντας ταυτόχρονα εκ νέου στοιχεία της ιστορίας, της αστικής κουλτούρας και της αρχιτεκτονικής, ο Βελώνης ανέπτυξε μια έκθεση η οποία ορίζεται από μορφές σχέσεων ανάμεσα στο έργο τέχνης και τον χώρο, επινοώντας ένα πειραματικό σχήμα, το οποίο ανταποκρίνεται στον μοναδικό χώρο της οδού Καπλανών 11, στο κέντρο της πόλης. Η σύλληψη και η ανάπτυξη του "A Puppet Sun" αντανακλούν την επιθυμία του Βελώνη να ξαναζωντανέψει αυτές τις πολλαπλές αφηγήσεις με μια ευρεία γκάμα από εκφραστικά μέσα και επιλογές υλικού που δεν προορίζονται μόνο για να αντιπροσωπεύουν την ιστορία, την πολιτική ή την κοινωνική εξέλιξη, αλλά απλώς και γι' αυτό που είναι γίνονται μια ευκαιρία για πειραματισμό με τις φόρμες και εξετάζουν τις εννοιακές δυνατότητες της τέχνης».

Τέλος, στον καλλιτέχνη Κωστή Βελώνη απένειμε το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης το βραβείο «Inspire 2017» για το έργο που παρήγαγε στο Μεξικό, στο πλαίσιο της Residency Casa Maauad της Πόλης του Μεξικού.

Εικαστικά

Σωζήτα Γκουντούνα, Αντώνης Βολανάκης, Βένια Μπεχράκη, Κωστής Βελώνης, Ράνια Μπέλλου, Αιμιλία Παπαφιλίππου
Η ιστορικός τέχνης και υπότροφος Σωζήτα Γκουντούνα επιμελήθηκε το καλοκαίρι του 2017 την ομαδική έκθεση «A Certain Blue of the Sea», στην οποία συμμετείχαν 40 καλλιτέχνες μεταξύ των οποίων και πέντε υπότροφοι: η Βένια Μπεχράκη, η Ράνια Μπέλου, ο Κωστής Βελώνης, ο Αντώνης Βολανάκης και η Αιμιλία Παπαφιλίππου.

Η έκθεση, που παρουσιάστηκε στην Ιόνιο Βουλή της Κέρκυρας, εστιάζει στη σύζευξη του Τουρισμού με τον Πολιτισμό, σήμα κατατεθέν της Κέρκυρας, και έλαβε χώρα στο πλαίσιο του Corfu Challenge 2017, το οποίο διοργανώθηκε από τον ιστιοπλοϊκό όμιλο Marina Gouvia με τη συνεργασία του International Maxi Association (IMA) και της Maxi 72 Class. Βασικοί στόχοι της έκθεσης, όπως αναφέρει η επιμελήτρια, είναι να αναδείξει το Ιόνιο και την Κέρκυρα ως χώρο έμπνευσης, δημιουργίας και πολιτισμικού διαλόγου, καθώς και να χαρτογραφήσει εκ νέου το αρχιπέλαγος ως αστερισμό προορισμών με πολιτιστικό ενδιαφέρον.

Η ιστορία της τέχνης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορία του χρώματος, και σε αυτήν την ιστορία το μπλε παραπέμπει πάντα στην απεραντοσύνη. «Το μπλε δεν έχει διαστάσεις, είναι πέρα από τις διαστάσεις», όπως σχολίασε ο εικαστικός Yves Klein. Χρώματα όπως η ουλτραμαρίνη, το βαθύ μπλε, συνεχίζει η επιμελήτρια στο εισαγωγικό σημείωμα, προέρχεται από το lapis lazuli, έναν πολύτιμο λίθο που εδώ και αιώνες μπορούσε να βρεθεί μόνο σε μια οροσειρά στο Αφγανιστάν και για εκατοντάδες χρόνια το κόστος του ξεπερνούσε ακόμη και την τιμή του χρυσού. Η οπτική αντίληψη είναι ένα από τα σημαντικότερα μέσα για την απόκτηση γνώσης και εμπειρίας του περιβάλλοντος, του κόσμου, καθώς και των οργάνων του σώματος. Ωστόσο, το χρώμα δεν είναι φυσική ιδιότητα των αντικειμένων. Επομένως, το αίμα δεν είναι κόκκινο, η θάλασσα δεν είναι μπλε, τα δένδρα δεν είναι πράσινα…

Αντλώντας από διαφορετικές αντιλήψεις για το χρώμα, την έλλειψη έγχρωμων οραμάτων, αλλά και την «αχρωματοψία» (ολική χρωματική τύφλωση), οι καλλιτέχνες της έκθεσης «Corfu in Color» ανίχνευσαν τις διαφορετικές ερμηνείες του χρώματος ως αισθήσεις, αισθητικές εμπειρίες, ψυχολογικές ιδιότητες οπτικών εμπειριών, αλλά και ως αναπαραστάσεις των δομών του εγκεφάλου.

Αρχιτεκτονική

Κωνσταντίνος Μπούρας, Εβίτα Φανού

Οι αρχιτέκτονες και υπότροφοι του Ιδρύματος Ωνάση Κωνσταντίνος Μπούρας και Εβίτα Φανού παρουσίασαν στην Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής του Ταλίν (13 Σεπτεμβρίου – 27 Οκτωβρίου 2017), υπό τη μορφή της εγκατάστασης *WATER CIRCLE[S],* την έρευνά τους για ένα μοντέλο διαχείρισης ομβρίων υδάτων. Η Μπιενάλε, με τίτλο bioTallinn, πραγματεύθηκε μεταξύ άλλων σύγχρονα κοινωνικοοικολογικά θέματα, θέματα προσαρμοστικού σχεδιασμού σε αστικά περιβάλλοντα και έξυπνης αρχιτεκτονικής διαχείρισης πόρων για παραγωγή ενέργειας ή καθαρού νερού, διαχείριση αποβλήτων και καθαρισμό του αέρα.

Η έρευνα των υποτρόφων ασχολείται με τη διαχείριση των ομβρίων υδάτων μέσω ενός σχεδιασμένου αστικού τοπίου που λειτουργεί όπως ένας φυσικός υγρότοπος. Αυτό το πάρκο σχεδιάστηκε ως πρωτοτυπολογία για έναν μηχανισμό διαχείρισης του νερού, με δεξαμενές απορροής και διαπερατές επιφάνειες που μειώνουν τον ρυθμό, την ταχύτητα και τον όγκο της απορροής επιφανειακών υδάτων σε περιπτώσεις έντονων βροχοπτώσεων, συμβάλλοντας στην αντιπλημμυρική προστασία των παρακείμενων οικοπέδων και της ευρύτερης περιοχής.

Η έρευνα ξεκίνησε επιλέγοντας τη Νέα Υόρκη ως πεδίο μελέτης, καθώς η πόλη επηρεάστηκε πολύ έντονα από τον μεγα-τυφώνα Sandy. Η πρόθεση της έρευνας είναι να διερευνηθεί πώς μια τέτοια αστική υποδομή μπορεί να λειτουργήσει μέσα σε έναν πολύ πυκνό αστικό ιστό. Ως ανακουφιστική ζώνη σε περίπτωση έντονων βροχοπτώσεων, η ιδέα του πάρκου θα μπορούσε να εφαρμοστεί οπουδήποτε. Ο σχεδιασμός του πάρκου βασίζεται στην έννοια της βαρύτητας και του κύκλου του νερού: δεξαμενές που συλλέγουν, αποθηκεύουν και επεξεργάζονται τα βρόχινα ύδατα λειτουργώντας μέσω μιας τοπογραφικής υψομετρικής διαφοράς.

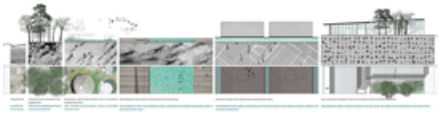
Ο Κωνσταντίνος Μπούρας είναι αρχιτέκτονας και πολεοδόμος. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στον Αρχιτεκτονικό και τον Αστικό Σχεδιασμό [Master of Architecture and Urban Design] από το Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ, όπου σπούδασε ως υπότροφος του Ιδρύματος Ωνάση και του ΙΚΥ. Σπούδασε Αρχιτεκτονική στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, όπου και είναι υποψήφιος διδάκτωρ. Έχει εργαστεί σε αρχιτεκτονικά γραφεία στην Αθήνα, το Μιλάνο και τη Νέα Υόρκη, καθώς και ως ερευνητικός συνεργάτης στην Αρχή Δημόσιου Χώρου της Πόλης του Μεξικού. Έχει διδάξει Αρχιτεκτονικό και Αστικό Σχεδιασμό με τη Marion Weiss στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια και είναι ο επιμελητής του βιβλίου *Evolutionary Infrastructure*. Η δουλειά του έχει εκτεθεί στην Αθήνα, τη Νέα Υόρκη, καθώς και στο Μουσείο του Toyo Ito στην Ιαπωνία.

Η Εβίτα Φανού είναι αρχιτέκτονας και ερευνήτρια, υποψήφια διδάκτωρ στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ως υπότροφος του Ιδρύματος Ωνάση. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στον Αρχιτεκτονικό Σχεδιασμό από το Πανεπιστήμιο Κολούμπια της Νέας Υόρκης και σπούδασε Αρχιτεκτονική στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Έχει πάρει μέρος σε πολλά διεθνή συνέδρια αρχιτεκτονικής και έχει δώσει διαλέξεις σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, όπως στο GSAPP (Graduate School of Architecture, Planning and Preservation) του Πανεπιστημίου Κολούμπια, στο GSD (Graduate School of

Αρχιτεκτονική

Design) του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ, καθώς και στην Cooper Union. Έχει συνεργαστεί με αρχιτεκτονικά γραφεία στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και τη Νέα Υόρκη, και έχει διακριθεί με βραβεία και μνείες σε διεθνείς και ευρωπαϊκούς αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, συμπεριλαμβανομένου του πρώτου βραβείου σε διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό για τον σχεδιασμό ενός αλιευτικού καταφυγίου και ενός περιβαλλοντικού πάρκου στην Κύπρο, το οποίο είναι σήμερα υπό κατασκευή.

Δύο απώλειες στην οικογένεια του Συνδέσμου Υποτρόφων

Δυσαναπλήρωτο κενό αφήνουν στην οικογένεια του Συνδέσμου Υποτρόφων οι απώλειες της σοπράνο Άννας Αλεξοπούλου και της καθηγήτριας Δάφνης Βουδούρη.

Η Άννα Αλεξοπούλου

Ο πρόωρος θάνατος της Άννας Αλεξοπούλου προκάλεσε βαθιά συγκίνηση στα μέλη και στους φίλους του Συνδέσμου, αλλά και στις μουσικές οικογένειες της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και του Ωδείου Νάκα. Η Άννα έφυγε στα μέσα Δεκεμβρίου, νικημένη από την ασθένεια, την οποία αντιμετώπιζε σιωπηλά το τελευταίο διάστημα, ξαφνιάζοντας τους φίλους, τους συνεργάτες και τους μαθητές της.

Είχε συνεργαστεί στενά με τον Σύνδεσμο Υποτρόφων σε όλες σχεδόν τις μεγάλες μουσικές εκδηλώσεις του: τον Ιούνιο του 2006, στην καλλιτεχνική βραδιά «Δεσμοί Μουσικής» στο αίθριο του Μουσείου Μπενάκη, η οποία ήταν αφιερωμένη στη μνήμη του επίτιμου προέδρου του Ιδρύματος, Στέλιου Παπαδημητρίου («Ελεγεία» του Χρήστου Παπαγεωργίου)· στον δεύτερο κύκλο των [+]Ηχήσεων 2016, τον Φεβρουάριο του 2016 στη Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση, με έργα σύγχρονης ελληνικής μουσικής δωματίου· τον Μάρτιο του 2014, στη μουσική εκδήλωση «Rethink Music», η οποία διοργανώθηκε στη Στοά Αρσακείου, στο πλαίσιο της έκθεσης «Rethink Athens: Η Αθήνα στο κέντρο» («Μια πόλη μαγική: Piazzolla - Χατζηδάκις»)· στη μουσική εκδήλωση του Συνδέσμου για το Πάσχα, τον Απρίλιο του 2005, με έργα μπαρόκ και βερισμού για φωνή και πιάνο, μαζί με τον πιανίστα Χρήστο Σακελλαρίδη. Παράλληλα, συνέχιζε την καριέρα της με σημαντικές εμφανίσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Η Δάφνη Βουδούρη

Η Άννα Αλεξοπούλου γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε στο Εθνικό Ωδείο Αθηνών, από όπου αποφοίτησε με δίπλωμα Σολίστ Μονωδίας με άριστα παμψηφεί και α΄ βραβείο, δίπλωμα Σολίστ Πιάνου με άριστα παμψηφεί και α΄ βραβείο, καθώς και με πτυχίο Αρμονίας και Αντίστιξης. Ολοκλήρωσε τις σπουδές της στα Ανώτερα Θεωρητικά με πτυχίο Φούγκας από το Ωδείο Athenaeum. Το 1997, με υποτροφία του Ιδρύματος Fulbright, μελέτησε με τον Charles Kellis στο Juilliard School of Music της Νέας Υόρκης, στο Opera Studio. Ως υπότροφος του Ιδρύματος Ωνάση συνέχισε τις σπουδές της στο Lied-Oratorio με τη σοπράνο Elizabeth Vrenios στο American University (1999-2000) και, επίσης, με τη σοπράνο Licia Albanese, στην τελειοποίηση της φωνητικής τέχνης και της ερμηνείας ρόλων όπερας στο Mannes School of Music (2000-2001). Παράλληλα, με χρηματικό βραβείο από το HAWC (Hellenic American Women Council) μελέτησε Υποκριτική δίπλα στον σκηνοθέτη Richard Crittenden (2001-2003).

Το 1999, έκανε το ντεμπούτο της στη διεθνή μουσική σκηνή στο Lincoln Center της Νέας Υόρκης, αφού κατέκτησε το πρώτο βραβείο στον διαγωνισμό «New York Singers Competition». Ακολούθησαν εμφανίσεις σε άλλα λυρικά θέατρα της Νέας Υόρκης, της Ουάσιγκτον, της Βοστώνης, της Σάντα Φε, του Κλήβελαντ και του Νιου Τζέρζι, αλλά και στην Όπερα της Σόφιας, του Βουκουρεστίου και της Κωνσταντινούπολης. Επίσης, συμμετείχε σε μεγάλα διεθνή φεστιβάλ, όπως του Μονάχου, του Βερολίνου, της Κύπρου, της Ρώμης, καθώς και στα φεστιβάλ του Κιέβου, του Κουβέιτ, της Αλγερίας και της Χιλής, όπου εκπροσώπησε την Ελλάδα σε γιορτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Δύο απώλειες στην οικογένεια του Συνδέσμου Υποτρόφων

Η Άννα Αλεξοπούλου συνεργάστηκε με τη Λυρική Σκηνή σε μεγάλες παραγωγές, με το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, τη Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση, την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, την Ορχήστρα των Χρωμάτων, την Ορχήστρα Πατρών, τη Συμφωνική Ορχήστρα του Δήμου Αθηναίων, την Ορχήστρα Νυκτών Εγχόρδων Δήμου Πάτρας, τα Μουσικά Σύνολα της ΕΡΤ, την Ένωση Ελλήνων Μουσουργών και το Ελληνικό Συγκρότημα Σύγχρονης Μουσικής.

Ερμήνευσε τραγούδια και έκανε φωνητικά σε γνωστές τηλεοπτικές σειρές, όπως στην *Εκτέλεση*, σε σκηνοθεσία Κώστα Κουτσομύτη και μουσική Βασίλη Δημητρίου, και στα *Πέτρινα Λιοντάρια*, σε σκηνοθεσία Πάνου Κοκκινόπουλου και μουσική Ευανθίας Ρεμπούτσικα. Είχε επίσης πρωταγωνιστικό ρόλο ως σοπράνο, ηθοποιός και πιανίστα στην ταινία *Η Επιστροφή του Οδυσσέα*, με θέμα τη ζωή και το έργο του Νίκου Σκαλκώτα.

Είχε ηχογραφήσει έργα Αμερικανών συνθετών της σύγχρονης πρωτοπορίας με τη New York Company INN, έργα Ελλήνων συνθετών σε δίσκο αφιερωμένο στον Ιάκωβο Καμπανέλλη σε συνεργασία με την ΕΡΤ, καθώς και με τη Minos EMI σε τραγούδια του Βασίλη Δημητρίου και του Μιχάλη Χριστοδουλίδη.

Η Άννα Αλεξοπούλου ήταν πτυχιούχος του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών και δίδασκε Μονωδία και Σύγχρονη Μουσική στο Πρόγραμμα Διεθνών Σπουδών στο Ωδείο Φίλιππος Νάκας.

Ο Σύνδεσμος Υποτρόφων πενθεί, επίσης, την απώλεια της Δάφνης Βουδούρη, αναπληρώτριας καθηγήτριας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Η Δάφνη Βουδούρη δίδαξε στο Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού από το 1995 και υπήρξε από τους στυλοβάτες της κατεύθυνσης «Πολιτιστική Διαχείριση». Εργάστηκε για τη δημιουργία του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών «Πολιτιστική Διαχείριση», στο οποίο υπήρξε εξαρχής μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής, αναπληρώτρια διευθύντρια και διευθύντρια.

Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Συνέχισε τις σπουδές της στο Πανεπιστήμιο Paris II, από το οποίο έλαβε μεταπτυχιακό δίπλωμα (DEA) στο Δημόσιο Δίκαιο και διδακτορικό δίπλωμα (Doctorat d'État) Νομικής με υποτροφία του Ιδρύματος Ωνάση. Διετέλεσε εμπειρογνώμων του Υπουργείου Εξωτερικών για θέματα μορφωτικών και πολιτιστικών συμφωνιών (1993-1998). Ήταν μέλος της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής του νόμου 3028/2002 για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (1997-2002). Υπήρξε, επίσης, επισκέπτρια ερευνήτρια στο Πανεπιστήμιο Paris II (1992-1993) και στα αμερικανικά πανεπιστήμια Πρίνστον (2008) και Κολούμπια (2013).

Στο συγγραφικό έργο τής Δάφνης Βουδούρη περιλαμβάνονται τα βιβλία *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην προοπτική της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς* (Παπαζήσης, 1992) και *Κράτος και μουσεία* (Σάκκουλας, 2003). Επιμελήθηκε τα βιβλία *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο* (Σάκκουλας, 1999), μαζί με την Α. Στρατή, και *Διαχείριση πολιτιστικών οργανισμών σε περίοδο κρίσης* (Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2014).

Στις δημοσιεύσεις της περιλαμβάνονται επίσης αρκετά επιστημονικά άρθρα και κεφάλαια σε συλλογικούς τόμους στην ελληνική, την αγγλική και τη γαλλική γλώσσα. Οι δημοσιεύσεις και τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζονταν σε θέματα δικαίου, θεσμών, ιδεολογίας και πολιτικής στα πεδία του πολιτισμού, της πολιτιστικής κληρονομιάς και των μουσείων.

Θερμά συλλυπητήρια στους οικείους τους.

Επίσκεψη στην περιοδική έκθεση «emotions, ένας κόσμος συναισθημάτων» στο Μουσείο της Ακρόπολης

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΣΤΡΑΤΟΣ

Την Κυριακή 5 Νοεμβρίου 2017 ο Σύνδεσμος Υποτρόφων του Ιδρύματος Ωνάση πραγματοποίησε επίσκεψη στην περιοδική έκθεση «emotions, ένας κόσμος συναισθημάτων», που συνδιοργανώθηκε από το Μουσείο της Ακρόπολης και το Ίδρυμα Ωνάση (18/07- 19/11/2017). Την ξενάγηση ανέλαβε με αφηγηματική ενάργεια και πάθος ο δρ Νικόλαος Καλτσάς (επίτιμος διευθυντής του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου), ο οποίος ήταν και ο επιμελητής της έκθεσης και του συνοδευτικού επιστημονικού καταλόγου, μαζί με τους καθηγητές Άγγελο Χανιώτη (Institute for Advanced Study, Πρίνστον) και Ιωάννη Μυλωνόπουλο (Πανεπιστήμιο Κολούμπια, Νέα Υόρκη).

Η έκθεση είχε προηγουμένως παρουσιαστεί με μεγάλη επιτυχία στο Ωνάσειο Πολιτιστικό Κέντρο Νέας Υόρκης. Πρόκειται για την πρώτη διεθνώς απόπειρα να φωτιστούν τα συναισθήματα του αρχαίου κόσμου μέσω 129 μνημείων της αρχαίας ελληνικής τέχνης, πολλά από τα οποία παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά στο ελληνικό κοινό. Η περιήγηση στα μονοπάτια των ψυχικών διεργασιών επετεύχθη μουσειογραφικώς μέσω μιας τεράστιας σπείρας, αποτελούμενης από κρεμάμενα πετάσματα βινυλίου, τα οποία περιέβαλαν τα δύο κεντρικά εκθέματα, τα αγάλματα του Έρωτα και του Πόθου, λουσμένα στο φως. Τα χρώματα των πετασμάτων –από ανοιχτό ροδί έως βαθύ κόκκινο– συμβόλιζαν την ποικιλία και την ένταση των συναισθημάτων. Τα υπόλοιπα εκθέματα τοποθετήθηκαν γύρω από τα πετάσματα, με τους τοίχους σε ανοιχτό γκρίζο χρώμα, σημαίνοντας τη μετριασμένη ένταση των συναισθημάτων και κατ' επέκταση τον λογικό κόσμο της ψυχής. Σε μικρή σκοτεινή αίθουσα τοποθετήθηκε η τοιχογραφία με τη θυσία της Ιφιγένειας, ώστε να αποδοθεί η τραγικότητα του μύθου με σκηνογραφική αμεσότητα. Η έκθεση διέθετε 11 βίντεο, τοποθετημένα πλάι σε αγγεία με πολυπρόσωπες παραστάσεις, τις οποίες και προέβαλε με εύληπτο τρόπο (εικόνα και σύντομο κείμενο), βοηθώντας τον επισκέπτη στην περιήγησή του.

Η έκθεση διακρινόταν σε πέντε βασικές ενότητες. Στην πρώτη ενότητα («Η τέχνη των συναισθημάτων - Τα συναισθήματα στην τέχνη») διακρίναμε το διαφορετικό χαμόγελο πολλών όντων, όπως το γεμάτο αυτοπεποίθηση και υπερηφάνεια χαμόγελο μαρμάρινου αναθήματος ιππέα από το Μεγάλο Ιερό της Ελευσίνας (περ. 540 π.Χ.), το αποτροπαϊκό και τρομακτικό χαμόγελο της Μέδουσας-Γοργούς σε πήλινο, αρχαϊκό ακροκέραμο από την Αθηναϊκή Ακρόπολη (510-500 π.Χ.), το χαριτωμένο, ανέμελο και γεμάτο αθωότητα χαμόγελο παιδικής μορφής (μαρμάρινο ανάθημα) στο ιερό της Βραυρωνίας Αρτέμιδας (325-300 π.Χ.), το τυποποιημένο ανοικτό στόμα χάλκινου αναθηματικού προσωπείου τραγωδίας από τον Πειραιά (4ος αι. π.Χ.) και το σαρκαστικό, ζωώδες χαμόγελο Σατύρου από τη Δήλο (2ος-1ος αι. π.Χ.).

Επίσης, θαυμάσαμε το «αρχαϊκό μειδίαμα» ενός κούρου από το ιερό του Απόλλωνα στο Πτώον της Βοιωτίας και μίας κόρης από την Αθηναϊκή Ακρόπολη (6ος αι. π.Χ.), ιδανικές εικόνες της νιότης της τοπικής αριστοκρατίας, που προπαγανδίζει το κοινωνικό κύρος και την ευμάρειά της. Στην ίδια ενότητα εντοπίσαμε τα συναισθήματα που εκφράζονται μέσω των χειρονομιών και της στάσης του σώματος, όπως στο παράδειγμα του θλιμμένου και θυμωμένου Αχιλλέα από θραύσμα ερυθρόμορφου ελικωτού κρατήρα (Αρχαία Αγορά, περ. 480 π.Χ.) και του τραυματισμένου και εγκαταλελειμμένου Φιλοκτήτη στη Λήμνο σε ερυθρόμορφη αρυβαλλοειδή λήκυθο (Αττική, περ. 420 π.Χ.). Ανάλογο χειρισμό των εκφραστικών μέσων παρατηρήσαμε στην ικετευτική στάση του Χρύση ενώπιον του άτεγκτου Αγα-

Επίσκεψη στην περιοδική έκθεση «emotions, ένας κόσμος συναισθημάτων» στο Μουσείο της Ακρόπολης

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΣΤΡΑΤΟΣ

μέμνονα και της αγωνιούσας Χρυσηίδας σε ερυθρόμορφο ελικωτό κρατήρα από τον Τάραντα (360-350 π.Χ.).

Η δεύτερη ενότητα («Οι χώροι των συναισθημάτων») διακρινόταν σε πέντε υποενότητες: «Ο ιδιωτικός χώρος», «Το πεδίο της μάχης», «Ο δημόσιος χώρος», «Οι ιεροί χώροι» και «Το νεκροταφείο». Στον χώρο του ιδιωτικού βίου είδαμε τις επιτύμβιες στήλες του Πολυεύκτου (Αθήνα, περ. 400 π.Χ.) και του Καλλιτέλη (Μυρρινούς, σημερινό Μαρκόπουλο Αττικής, 350-300 π.Χ.), που παριστάνονται ανέμελοι να παίζουν με σκύλους. Επίσης, την παράσταση συμποσίου θεών σε ερυθρόμορφο δίνο (Αχαρνές, 420-410 π.Χ.) και την παράσταση κωμαστών σε ερυθρόμορφο κιονωτό κρατήρα (άγνωστης προέλευσης, 470-460 π.Χ.), που αποδίδουν την ευθυμία και τη χαλάρωση λόγω της οινοποσίας, που επικρατούσαν στα συμπόσια και τους κώμους. Ακόμη, κύλικες οινοποσίας με επιγραφές για σπονδή στη φιλία (Θήβα, 3ος αι. π.Χ.) ή για ευχή στην καλή πόση (Σίνδος και Ετρουρία, 550-540 π.Χ.). Θαυμάσαμε μικρογραφικά έργα, όπως το πήλινο ρυτό με ερωτικό σύμπλεγμα, που αναδίδει το πάθος και την τρυφερότητα του ζευγαριού (Δήλος, 2ος αι. π.Χ.) ή ένα άλλο πήλινο σύμπλεγμα με σκηνή θρήνου μητέρας και κόρης λόγω πένθους (άγνωστης προέλευσης, περ. 100 π.Χ.). Ενδιαφέρουσα ήταν μία πώρινη πλάκα με παράσταση μεγάλου φαλλού με δύο πόδια (Δήλος, Οικία Κύνθου, 1ος αι. π.Χ.), που χρησίμευε ως αποτροπαϊκό στοιχείο εναντίον του βάσκανου οφθαλμού.

Στο πεδίο της μάχης, η μελανόμορφη υδρία με παράσταση του φόνου του Τρωίλου από τον Αχιλλέα (Vulci Ετρουρίας, 510-500 π.Χ.) μάς θύμισε τη βία και τη φρικαλεότητα του πολέμου, καθώς και την καταπάτηση των άγραφων νόμων: ο Αχιλλέας απεικονίζεται εκτός ελέγχου να υψώνει θριαμβευτικά το κεφάλι του Τρωίλου, έχοντας ρίξει το άψυχο σώμα του πάνω στον βωμό του Απόλλωνα, βεβηλώνοντας την ιερότητα του χώρου.

Στον χώρο του δημόσιου βίου ανήκουν τέσσερα όστρακα με επιγραφές του ονόματος του Θεμιστοκλή, γιου του Νεοκλέους (Αθηναϊκή Ακρόπολη, 487-482 π.Χ.), που μας θύμισαν τον οστρακισμό της Αθηναϊκής Δημοκρατίας ως μέτρου διαφύλαξής της και τον θυμό των πολιτών εναντίον πολιτικών προσώπων με υπέρμετρη φιλοδοξία. Εντύπωση προκάλεσε η ψηφισματική στήλη των Σαμίων προς τιμήν του ηθοποιού Πώλου, γιου του Σωσιγένους, ο οποίος δώρισε τη μισή αμοιβή του από θεατρική παράσταση στην πόλη (Ηραίο Σάμου, 306/5 π.Χ.). Η Σάμος έδειξε την ευγνωμοσύνη της, αποδίδοντας πολιτικά δικαιώματα στον Πώλο και στους απογόνους του, προτρέποντας και άλλους να ακολουθήσουν το παράδειγμά του.

Στον χώρο του θρησκευτικού βίου και των ιερών τόπων είδαμε την επίκληση των ασθενών στους θεούς μέσω αναθηματικών ενεπίγραφων αναγλύφων με απεικόνιση μελών του ανθρώπινου σώματος, όπως το πλακίδιο με γυναικείο αιδοίο, αφιέρωμα στην Αφροδίτη από την εταίρα Σμαράγδιον (Σάμος, 2ος αι. π.Χ.) είτε λόγω θεραπείας της είτε λόγω επαγγελματικής επιτυχίας, και το ανάθημα του Ελευθερίωνος στο Ασκληπιείον του Πειραιά (2ος-3ος αι. μ.Χ.), ο οποίος έπασχε από φίμωση. Τα πλακίδια με παράσταση αυτιού ή αυτιών υπαινίσσονται ότι η προσευχή των ασθενών εισακούστηκε από τους ευήκοους θεούς (Σεραπείον Θεσσαλονίκης, 2ος αι. μ.Χ.). Επιπρόσθετα, διαπιστώσαμε την αέναη αγωνία του ανθρώπου για τη γνώση των μελλούμενων: στο μαντείο του Δωδωναίου Διός και της Διώνης οι λατρευτές χάρασσαν τα ερωτήματά τους, που κάλυπταν όλες τις όψεις της ζωής, σε μολύβδινες πινακίδες. Χαριτωμένο και ανέμελο, γεμάτο υπερηφάνεια που

Επίσκεψη στην περιοδική έκθεση «emotions, ένας κόσμος συναισθημάτων» στο Μουσείο της Ακρόπολης

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΣΤΡΑΤΟΣ

έπιασε μια χήνα, ήταν το μαρμάρινο άγαλμα αγοριού, αφιέρωμα των γονιών του στον ποτάμιο θεό Κηφισό (Λίλαια, Παρνασσός, 3ος αι. π.Χ.).

Στον χώρο των νεκροπόλεων και του επέκεινα ανιχνεύσαμε τον βουβό πόνο ή τον γοερό θρήνο του πένθους σε επιτύμβια μνημεία, όπως της νεκρής Αλεξιβώλας στον γεμάτο τρυφερότητα και μελαγχολία ύστατο αποχαιρετισμό *(δεξίωσις)* προς τον γέρο πατέρα της (Αρχαία Θήρα, 3ος αι. π.Χ.) και του ηθοποιού, που κοιτάζει κατάματα θεατρικό προσωπείο γυναικείας μορφής από τραγωδία (Αμπελάκια Σαλαμίνας, 420-410 π.Χ.) σε πλήρη αντίστιξη του προσωρινού με το αιώνιο. Η επιτύμβια στήλη της Ζωής, κόρης του Πηνειού, μας συγκίνησε έντονα, λόγω του επιγράμματος: η Ζωή έχασε τη ζωή της δεκαοχτώ ετών, λίγο μετά τον γάμο της, γεννώντας πρόωρα ένα νεκρό παιδί και αφήνοντας μόνους γονείς και παππούδες (Κρήνη Φαρσάλων, 3ος αι. μ.Χ.). Όμως, το επίγραμμα που εξέπληξε περισσότερο τους ξεναγουμένους ήταν εκείνο της επιτύμβιας στήλης ενός χοίρου (Εδεσσα, 2ος-3ος αι. μ.Χ.), ο οποίος σκοτώθηκε κατά λάθος από τους τροχούς της άμαξας του κυρίου του. Επειδή το γουρουνάκι εκτελούσε ακροβατικές επιδείξεις σε πανηγύρια, ήταν αξιαγάπητο, και ο κύριός του με πίκρα και αγάπη αφιέρωσε στη μνήμη του επιτύμβια στήλη στον τόπο του δυστυχήματος!

Στην τρίτη ενότητα («Τα αλληλοσυγκρουόμενα συναισθήματα»), η εκδήλωση των συναισθημάτων μέσω της αρχαίας τέχνης ήταν ακόμη εντονότερη. Τα δύο κεντρικά εκθέματα αιχμαλώτισαν την προσοχή μας: το μαρμάρινο άγαλμα του Έρωτα, ο οποίος τεντώνει το τόξο του, έτοιμος να ανάψει το πάθος στην καρδιά θεών και θνητών ή να βάλει τάξη στο χάος (Ρώμη, Παλατίνος Λόφος, αντίγραφο του 2ου αι. μ.Χ. πιθανώς πρωτότυπου έργου του Λυσίππου στις Θεσπιές της Βοιωτίας) και το μαρμάρινο άγαλμα του Πόθου (Ρώμη, αντίγραφο του 2ου αι. μ.Χ. ενός πρωτότυπου έργου του Σκόπα στα Μέγαρα), γιου ή αδελφού του Έρωτα, που προσωποποιεί τη νοσταλγία για κάτι χαμένο στο παρελθόν. Ακριβώς απέναντι, σε οπτική συνομιλία, μέσα σε σκοτεινό δωμάτιο, η πομπηιανή τοιχογραφία με τη συγκλονιστική παράσταση της θυσίας της Ιφιγένειας (62-79 μ.Χ.). Τα υψωμένα χέρια της δηλώνουν απελπισία· ο Αγαμέμνων, με καλυμμένο το κεφάλι και το χέρι να κρύβει το πρόσωπο, εκφράζει την ενοχή και το πένθος του· ο μάντης Κάλχας με το βλέμμα στον ουρανό και το χέρι στο πηγούνι προσμένει τη θεϊκή επέμβαση.

Πιο δίπλα, ο μύθος της βασίλισσας των Αμαζόνων Πενθεσίλειας εκφράζει την τραγική μοίρα του ανθρώπου, που η τύχη του κρίνεται στην κόψη του ξυραφιού. Τα κεφάλια του Αχιλλέα και της Πενθεσίλειας από μαρμάρινο σύμπλεγμα (Ιταλία, 2ος αι. μ.Χ., αντίγραφο ελληνιστικού πρωτοτύπου) και μία ερυθρόμορφη κύλικα (Vulci Ετρουρίας, 470-460 π.Χ.) αποδίδουν τον έρωτα του Αχιλλέα προς το θύμα του, το οποίο βυθίζεται στον θάνατο, κοιτάζοντας τον θύτη με πόθο, αλλά και την απελπισία και τη μεταμέλεια του ήρωα, που δεν μπορεί να σώσει την Αμαζόνα. Αντιθετικά συναισθήματα διαπιστώσαμε, εξάλλου, και στην ομάδα των έργων με σκηνές ερωτικών καταδιώξεων. Σε ερυθρόμορφο αμφορέα (Αττική, 430-420 π.Χ.) ο Μενέλαος καταδιώκει την Ελένη για να τη θανατώσει εξαιτίας της προδοσίας της, όταν όμως αντικρίζει την ομορφιά της, πετά το σπαθί του και τρέχει να την αγκαλιάσει. Αντιθέτως, η Ελένη τρέχει πανικόβλητη, χειρονομώντας ικετευτικά.

Στην τέταρτη ενότητα («Τα ανεξέλεγκτα συναισθήματα») εντυπωσιαστήκαμε από την προθήκη, που αναφερόταν στη χρήση της μαγείας εναντίον ανθρώπων είτε για να υπο-

Επίσκεψη στην περιοδική έκθεση «emotions, ένας κόσμος συναισθημάτων» στο Μουσείο της Ακρόπολης

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΣΤΡΑΤΟΣ

στούν τα χειρότερα είτε για να κρατηθούν κοντά σε εκείνους που την επικαλούνταν. Μολύβδινα ελάσματα με εγχάρακτες αρές (δηλαδή κατάρες), που στρέφονται εναντίον της εργασίας και της ιδιοκτησίας των αντιπάλων ή αντιδίκων σε δικαστικό αγώνα, αποκαλύπτουν το μίσος εκείνων που κατέφυγαν στα μάγια. Επίσης, μολύβδινα μαγικά ειδώλια αιχμαλώτων με τα χέρια δεμένα πισθάγκωνα είχαν ως σκοπό να «δέσουν» τον αντίπαλο με παρόμοιο τρόπο, αποκαλύπτοντας την άσκηση συμπαθητικής μαγείας.

Ανεξέλεγκτο ήταν και το ερωτικό πάθος του Δία για ωραίες γυναίκες, όπως σε δύο ερυθρόμορφα αγγεία (υδρία και λήκυθος, περ. 430 π.Χ.): ο θεός κινείται έντονα, απλώνοντας το χέρι του προς τη γυναίκα, η οποία προσπαθεί να διαφύγει πανικόβλητη. Ο ίδιος θεός απεικονίζεται σε μαρμάρινο ανάγλυφο μεταμορφωμένος σε κύκνο, να γραπώνει με τα νύχια του τη Λήδα, η οποία δέχεται εκστασιασμένη τον θείο έρωτα (Κνωσός, 1ος-2ος αι. μ.Χ.). Σε μαρμάρινο τραπεζοφόρο (Βέροια, 2ος αι. μ.Χ.) πάλι ο Ζευς, μεταμορφωμένος σε αετό, παριστάνεται να αρπάζει τον νεαρό Γανυμήδη, κοιτάζοντάς τον με τρυφερότητα, ενώ ο Τρώας πρίγκιπας κοιτάζει με αμηχανία τον άρπαγά του. Σε εντελώς διαφορετικό ψυχολογικό κλίμα μάς μετέφερε μια ερυθρόμορφη λήκυθος με παράσταση της αυτοκτονίας του Αίαντα (Αττική, περ. 460 π.Χ.). Ο ήρωας γονατίζει στο έδαφος γυμνός και με σηκωμένα χέρια δέεται στους θεούς, πριν αφήσει το σώμα του να πέσει πάνω στο σπαθί, που είναι κατακόρυφα στερεωμένο στο έδαφος εμπρός του. Με λιτά εκφραστικά μέσα ο ζωγράφος μεταδίδει την τραγικότητα του ήρωα στον μέγιστο βαθμό.

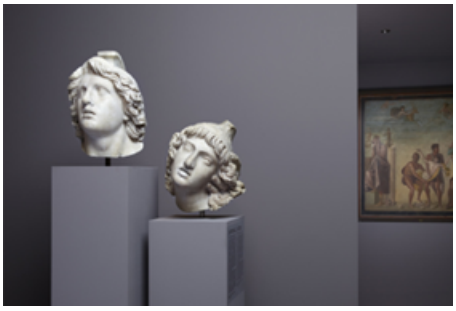
Η έκθεση κορυφώνεται και κλείνει με την πέμπτη ενότητα («Μήδεια»), αφιερωμένη στην ηρωίδα-σύμβολο, που εγκατέλειψε γονείς και πατρίδα και σκότωσε τον αδελφό της εξαιτίας του έρωτά της για τον Ιάσονα. Ένας ερυθρόμορφος κωδωνόσχημος κρατήρας (Απουλία, 400-380 π.Χ.) αποδίδει την εκδίκηση της Μήδειας κατά της Γλαύκης, πριγκίπισσας της Κορίνθου, την οποία νυμφεύθηκε ο Ιάσων. Η Μήδεια προσποιείται την αθώα, προσφέροντας πυξίδα και ιμάτιο στη Γλαύκη, που δεν αντιλαμβάνεται τον κίνδυνο. Αντιθέτως, ο βασιλιάς Κρέων φαίνεται ταραγμένος, προσπαθώντας να αποτρέψει την αποδοχή των δώρων, που οδήγησαν την κόρη του στον θάνατο. Το ίδιο θέμα πραγματεύεται με τον

Επίσκεψη στην περιοδική έκθεση «emotions, ένας κόσμος συναισθημάτων» στο Μουσείο της Ακρόπολης

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΣΤΡΑΤΟΣ

πλέον εντυπωσιακό τρόπο ένας τεράστιος ερυθρόμορφος ελικωτός κρατήρας (Απουλία, περ. 330 π.Χ.). Στο μέσο της σύνθεσης η Γλαύκη καταρρέει, δηλητηριασμένη από το διάδημα της Μήδειας, ενώ οι γονείς της χειρονομούν με τρόμο και απελπισία. Ο Ιππότης, αδελφός της Γλαύκης, μάταια προσπαθεί να αποσπάσει το διάδημα από το κεφάλι της. Σε χαμηλότερο επίπεδο, η αλλόφρων Μήδεια αρπάζει ένα παιδί της για να το φονεύσει, ενώ το άλλο διασώζεται από κάποιον υπηρέτη. Την κορύφωση του δράματος αποδίδει ένας ερυθρόμορφος αμφορέας (Κύμη Κάτω Ιταλίας, 330-320 π.Χ.). Η Μήδεια αρπάζει από τα μαλλιά ένα παιδί της και διατρυπά με ξίφος τη μασχάλη του. Η ικετευτική και τρομαγμένη ματιά του θύματος αντιδιαστέλλεται προς το απλανές βλέμμα της φρενήρους μητέρας του.

Η επίσκεψή μας στην έκθεση ήταν πολύ εποικοδομητική. Όλοι οι υπότροφοι δείξαμε μεγάλο ενδιαφέρον και την απολαύσαμε παρά την πολυκοσμία και τη στενότητα του χώρου. Στην επιτυχία συνέβαλαν, ασφαλώς, η άψογη διοργάνωση από πλευράς του νέου ΔΣ του Συνδέσμου και κυρίως η ουσία της εκδήλωσης, η ξενάγηση του δρα Νικόλαου Καλτσά, που ήταν επιστημονικώς πλήρης, αφηγηματικώς σαφής και δοσμένη με αμεσότητα και γλαφυρότητα.

(Ο Γεώργιος Μοστράτος είναι δρ Κλασικής Αρχαιολογίας, αρχαιολόγος στο Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού - Διεύθυνση Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων, Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών.)

Πρώτη φορά μαραθωνοδρόμος

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Τον πρώτο σου μαραθώνιο μπορείς να τον προσεγγίσεις με δυο τρόπους. Ο ένας είναι φιλελεύθερος και ατομικιστικός – θυμίζει Adam Smith. «Εγώ μπορώ να κάνω τον μαραθώνιο, εγώ μπορώ να υπερβώ τον εαυτό μου, με δυο ακουστικά στα αυτιά και με τη μουσική μου». Έτσι, ξεκινάς μια προετοιμασία από αρχές φθινοπώρου, ανεβάζοντας χιλιομετρικές αποστάσεις σε κάθε προπόνηση κλιμακωτά, προσέχοντας τη διατροφή, με το GPS και μετρητές στο ρολόι στο αριστερό σου χέρι, σερφάροντας στο διαδίκτυο για τις προπονήσεις που πρέπει να κάνεις. Παλεύεις καθημερινά με τους χρόνους σου και τον εαυτό σου. Με αυτόν τον τρόπο ίσως τα καταφέρεις πολύ καλά, πιθανώς θα περάσεις πάρα πολλούς κατά τη διάρκεια του αγώνα, ίσως αν είσαι αθλητής ή αθλήτρια να βγεις και στην πρώτη εξάδα. Είσαι όμως μόνος με τον εαυτό σου στη διαδικασία αυτήν και, δυστυχώς, δεν έχεις ανακαλύψει το αληθινό πνεύμα του Μαραθωνίου: το πνεύμα αυτό, που βρίσκεται πέρα από τις ντουντούκες και τις σημαίες χορηγών· το πνεύμα αυτό, που μέσα στις χιλιετίες έχει ξεχαστεί αλλά μια μικρή ομάδα δρομέων του Συνδέσμου Υποτρόφων προσπαθεί να μας το θυμίσει…

Ο δεύτερος τρόπος προσέγγισης είναι αυτός του Αθηναίου μαραθωνοδρόμου, που διέσχισε αυτά τα χιλιόμετρα με την αρματωσιά του, όχι για να σπάσει ένα παναθηναϊκό ρεκόρ ή να τον επιβραβεύσουν οι συμπολίτες του -όπως αναμένουν πολύ δρομείς-, αλλά για να χαρεί η ομάδα του, για να πει στους άμαχους Αθηναίους ότι η στρατιωτική του αποστολή και μαζί της όλη η Αθήνα νίκησαν τους ανίκητους Πέρσες. Δεν σταματάει πουθενά γιατί οι συμπολίτες του θεωρούν βέβαιο το θλιβερό γεγονός της συντριβής στον Μαραθώνα από τους πολυπληθέστερους Πέρσες. Κάθε λεπτό είναι γι' αυτούς αγωνία, κάθε δευτερόλεπτο πόνος. Για τον μαραθωνοδρόμο όμως κάθε λεπτό είναι χαρά και κάθε δευτερόλεπτο ελπίδα, αφού τη θλίψη και τον πόνο των συμπολιτών του θα τα σπάσει το χαρμόσυνο μήνυμά του. Ο δικός μας λοιπόν κλασικός μαραθώνιος γίνεται για την ομάδα, όχι για εμάς που τρέχουμε. Η προπόνηση γίνεται σε μια ομάδα όπου ο ένας στηρίζει τον άλλον, όπου ο γρήγορος περιμένει και ενθαρρύνει τον αργό σαν να πρόκειται να πολεμήσουμε ο ένας δίπλα στον άλλον.

Αυτό συνεχίζεται την ημέρα της μάχης. Συναντιόμαστε οι υπότροφοι, με το ίδιο μπλουζάκι, κοντά στον τύμβο του Μαραθώνα πριν από τον αγώνα, στην πορεία χτυ-

Πρώτη φορά μαραθωνοδρόμος

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

πάμε ο ένας την παλάμη του άλλου αν βρεθούμε αντίκρυ, όπως στα πρώτα 5 χλμ, όπου ξεχωρίζουν οι γρήγοροι από τους αργούς της ομάδας. Στα 15 χλμ περνάω μια υπότροφο και δίνουμε κουράγιο ο ένας στην άλλη. Στα 25 χλμ η υπότροφος με φτάνει, αλλά με τραβάει με τον ρυθμό της άλλα 4 χλμ ενώ σκέφτομαι να τα παρατήσω. Στα 30 χλμ ο κόσμος φωνάζει «κουράγιο Μανώλη», «μπράβο Μανώλη» αρχικά νομίζεις ότι όλοι σε ξέρουν αλλά μετά διαπιστώνεις ότι διαβάζουν το όνομά σου κάτω από το νούμερό σου στο μπλουζάκι. Στα 39 χλμ φίλοι και φίλες τρέχουν δίπλα σε εμένα με τα τζιν, τα φουστάνια, τα μποτάκια, τα ποδήλατά τους, και μου δίνουν φτερά στα πόδια, κάνοντάς με να απορώ πώς, ακόμη και αργοπορημένος, προκαλώ στην ομάδα περηφάνια και χαρά. Στην τελευταία κατηφόρα πριν από το γήπεδο ο αδερφός μου, η αδερφή μου και τα παιδιά της μου χαμογελούν ενθαρρυντικά και, όταν μπαίνω στο Καλλιμάρμαρο για το τελευταίο κατοστάρι, φίλοι μου και υπότροφοι, που περάσαμε μαζί όλη την προετοιμασία μέχρι σήμερα, ζητωκραυγάζουν και με κάνουν να τρέξω όσο δεν φανταζόμουν ότι μπορώ. Δρομέα μας, υπότροφέ μας, καλώς ήρθες στο Καλλιμάρμαρο, καλώς ήρθες στο «εμείς».

Αυτόν τον δεύτερο τρόπο προσέγγισης του Μαραθωνίου ήθελα να σας μεταφέρω, τον τρόπο που μας θύμισε πριν από μισόν αιώνα στη Βοστόνη ο Στέλιος Κυριακίδης· τον τρόπο που τρέχεις για την ομάδα σου, που νιώθεις μέρος της χαράς και της παρηγοριάς της, που, όταν πια κάποτε δεν θα μπορείς ίσως να τρέξεις, θα θυμάσαι την ομάδα πιο πολύ από τον χρόνο που έκανες εκείνη την ημέρα· αυτήν τη δεύτερη προσέγγιση, που εδώ και διακόσια χρόνια την έχει τόσο ανάγκη ο τόπος μας -ο οποίος προσπαθεί αλλά δεν έχει καταφέρει να περάσει από το «εγώ» στο «εμείς» -και που ένας κλασικός μαραθώνιος και η δράση ενός Ιδρύματος μπορεί να μας τη θυμίσουν, έχοντας άλλωστε και δύο κοινά μεταξύ τους: γεννήθηκαν μέσα στα δάκρυα για τον θάνατο νεαρού παλληκαριού, αλλά φύγαν από τη θλίψη του «εγώ» στη χαρά του «εμείς».

(Ο Μανώλης Λασκαρίδης είναι δικηγόρος Αθηνών παρ' Αρείω Πάγω.)

(Οι φωτογραφίες είναι του Χρήστου Καβαλιώτη.)

Προκηρύχθηκε το νέο πρόγραμμα ενίσχυσης των μελών του Συνδέσμου

Το Ίδρυμα Ωνάση στηρίζει συστηματικά και έμπρακτα τους υποτρόφους του ακόμη και μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους, παραμένοντας αρωγός στις μετέπειτα επιστημονικές και καλλιτεχνικές τους επιδιώξεις. Στα μέσα Δεκεμβρίου προκηρύχθηκε το νέο, 18ο Ειδικό Πρόγραμμα Χορηγιών και Ενισχύσεων Μελών Συνδέσμου Υποτρόφων για το ακαδημαϊκό έτος 2018 - 2019. Η προθεσμία για την υποβολή αιτήσεων λήγει στις 31 Μαρτίου 2018. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τις ακόλουθες επιχορηγήσεις:

1. Μία επιχορήγηση για έκδοση διδακτορικής διατριβής σε βιβλίο.

2. Τέσσερις επιχορηγήσεις για διεκπεραίωση ερευνητικών προγραμμάτων στην Ελλάδα ή το εξωτερικό.

3. Μία επιχορήγηση για πραγματοποίηση επιστημονικού συνεδρίου ή καλλιτεχνικής εκδήλωσης στην Ελλάδα.

Το Ειδικό Πρόγραμμα Χορηγιών και Ενισχύσεων Μελών του Συνδέσμου Υποτρόφων θεσμοθετήθηκε το 1999 από το Ίδρυμα Ωνάση και έκτοτε προκηρύσσεται κάθε χρόνο. Έως το 2016 έχουν λάβει επιχορήγηση περίπου 85 μέλη του Συνδέσμου.

Περισσότερες πληροφορίες οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να αναζητήσουν στον σχετικό σύνδεσμο. Μπορούν, επίσης, να επικοινωνήσουν μέσω τηλεφώνου (210 3713050 και 210 3713057) ή μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (statsi.fph@onassis.org και achantzolou.fph@onassis.org).

Οι αιτήσεις υποβάλλονται μέσω της ιστοσελίδας του Ιδρύματος Ωνάση.

Πρόσκληση εισηγητών στο 5ο Φεστιβάλ Επιστήμης και Καινοτομίας

Ο Σύνδεσμος Υποτρόφων του Ιδρύματος Ωνάση θα υποστηρίξει τη διοργάνωση του 5ου Φεστιβάλ Επιστήμης και Καινοτομίας (Athens Science Festival 2018), που θα πραγματοποιηθεί στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων στο Γκάζι, από τις 24 έως τις 29 Απριλίου 2018, με κεντρικό θέμα «Επιστήμη χωρίς σύνορα».

Το πρόγραμμα του Φεστιβάλ θα περιλαμβάνει ποικίλες εκδηλώσεις και θα απευθύνεται σε κάθε ηλικία. Συγκεκριμένα, θα περιέχει πειράματα και διαδραστικά εργαστήρια, συζητήσεις (debates), θεατρικές παραστάσεις, σεμινάρια (workshops), εκθέσεις, ομιλίες κ.λπ., ενώ θα προσκληθούν να συμμετάσχουν καταξιωμένοι Έλληνες και ξένοι επιστήμονες.

Διοργανωτές είναι ο εκπαιδευτικός οργανισμός «Επιστήμη Επικοινωνία - SciCo», το Βρετανικό Συμβούλιο, η Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων, ο Σύνδεσμος Υποτρόφων του Ιδρύματος Ωνάση και η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας σε συνεργασία με πλειάδα ακαδημαϊκών, ερευνητικών φορέων και εκπαιδευτικών οργανισμών.

Το Φεστιβάλ θα περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τις παρακάτω θεματικές:

-Αστρονομία και Διάστημα / Φυσική / Χημεία / Γεωλογία / Βιολογία / Βιοεπιστήμες / Επιστήμες Υγείας / Επιστήμες Περιβάλλοντος / Μαθηματικά.

-Αειφόρος Ανάπτυξη / Επιστήμη Υλικών / Ρομποτική / Διατροφή / Πληροφορική και Ψηφιακή Τεχνολογία / Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα / Ιστορία και Φιλοσοφία της Επιστήμης / Επιστήμη και Τέχνη.

Απευθύνουμε πρόσκληση στους υποτρόφους μας, των οποίων τα πεδία ενδιαφερόντων σχετίζονται με τις παραπάνω θεματικές, να συμμετάσχουν ενεργά στο Φεστιβάλ ως εισηγητές ή διοργανωτές ενοτήτων. Το Φεστιβάλ διοργανώνεται στα πρότυπα των αντιστοίχων της Νέας Υόρκης και του Τσέλτεναμ της Μεγάλης Βρετανίας.

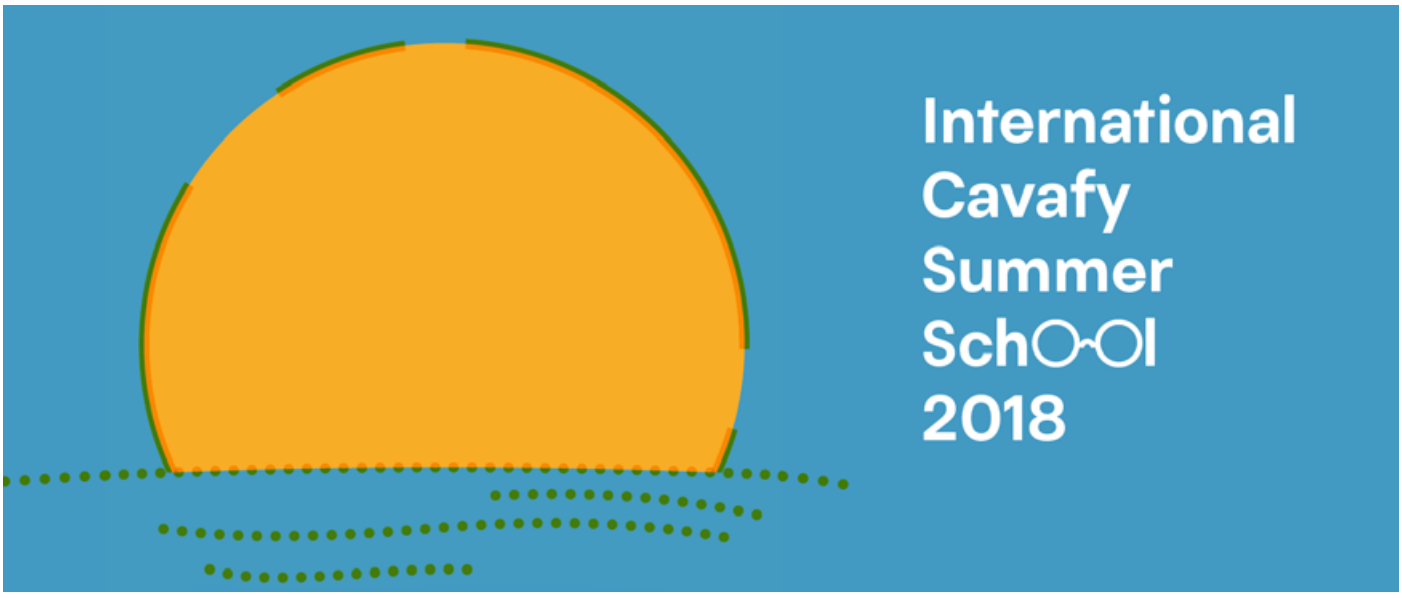
Για τη συμμετοχή σας στη διοργάνωση του ASF2018 παρακαλούμε να συμπληρώσετε την ηλεκτρονική αίτηση συμμετοχής. Στις σημειώσεις να αναφέρετε ότι είστε υπότροφος του Ιδρύματος Ωνάση και να μας ενημερώσετε για την παρουσία σας στη διοργάνωση.

Καταληκτική ημερομηνία συμπλήρωσης αίτησης συμμετοχής: 10 Φεβρουαρίου 2018. Για οποιαδήποτε διευκρίνιση, παρακαλούμε να επικοινωνήσετε μαζί μας στην ηλεκτρονική διεύθυνση: kyriazi@scico.gr.

Ευχαριστούμε,

το ΔΣ του Συνδέσμου

Καβάφης και Αρχαιότητα: Ανοιχτό κάλεσμα για το Διεθνές Θερινό Σχολείο Καβάφη 2018

Το Διεθνές Θερινό Σχολείο Καβάφη είναι μια διεθνής, ετήσια επιστημονική διοργάνωση του Αρχείου Καβάφη και του Ιδρύματος Ωνάση, η πρώτη αυτού του είδους που είναι αποκλειστικά αφιερωμένη στον Καβάφη και στον αντίκτυπο του έργου του.

Μετά το εναρκτήριο Διεθνές Θερινό Σχολείο που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2017, με θέμα «Ο Καβάφης στον κόσμο», το Θερινό Σχολείο αυτής της χρονιάς θα επικεντρωθεί στο θέμα «Καβάφης και Αρχαιότητα», ένα θέμα που μοιράζεται πολλά συνδετικά στοιχεία με τις οικουμενικές ανησυχίες του Θερινού Σχολείου 2017. Ο νέος κύκλος θα πραγματοποιηθεί στην Ωνάσειο Βιβλιοθήκη από τις 9 έως τις 15 Ιουλίου 2018.

Την επιμέλεια του Διεθνούς Θερινού Σχολείου Καβάφη 2018 έχουν η Constanze Güthenke (Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης) και ο Δημήτρης Παπανικολάου (Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης). Εκτός των επιμελητών, οι ακόλουθοι διεθνείς προσκεκλημένοι ομιλητές και συνομιλητές θα συμμετάσχουν στα σεμινάρια: Alastair Blanshard (Πανεπιστήμιο του Κουίνσλαντ), Johanna Hanink (Πανεπιστήμιο Μπράουν), Brooke Holmes (Πανεπιστήμιο Πρίνστον), Stefano Evangelista (Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης), Τάκης Καγιαλής (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων), Χριστόδουλος Παναγιώτου (καλλιτέχνης).

Οι 12 νέοι ερευνητές που θα επιλεγούν θα έχουν τη μοναδική ευκαιρία να παρακολουθήσουν ομιλίες από πανεπιστημιακούς διεθνούς φήμης, να διερευνήσουν τα δεδομένα νέων ερευνητικών προσεγγίσεων και να συμμετάσχουν στην τρέχουσα φιλολογική συζήτηση. Ειδικότερα, στο Διεθνές Θερινό Σχολείο Καβάφη 2018 θα συμμετάσχουν διδακτορικοί φοιτητές, μεταδιδακτορικοί ερευνητές και νέοι ερευνητές των οποίων τα επιστημονικά ενδιαφέροντα σχετίζονται με τη Συγκριτική Λογοτεχνία, την Παγκόσμια Λογοτεχνία, τις Καβαφικές Σπουδές, τις Νεοελληνικές Σπουδές, τις Κλασικές Σπουδές και συναφείς κλάδους.

Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη δομή και το περιεχόμενο του Διεθνούς Θερινού Σχολείου Καβάφη 2018 μπορείτε να βρείτε εδώ.

Η Margaret Scarborough, υποψήφια διδάκτορας στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια, κατά την παρουσίαση της έρευνάς της στο Διεθνές Θερινό Σχολείο Καβάφη 2017

Νέες υποτροφίες για το 2018 - 2019: Συνεχίζουμε να απελευθερώνουμε δυνάμεις

Η Παιδεία, ως μοχλός κοινωνικής ανάπτυξης και προσωπικής εξέλιξης, αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της κοινωφελούς δράσης του Ιδρύματος Ωνάση, το οποίο συνδράμει διαχρονικά στην ενίσχυση του δικαιώματος για ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στα αγαθά της Παιδείας, της Υγείας και του Πολιτισμού.

Απώτερος στόχος, η απελευθέρωση των δυνάμεων όσων επιθυμούν να συνεχίσουν τη σταδιοδρομία τους, να διακριθούν στον τομέα τους, να κυνηγήσουν το όνειρό τους. Σταθερή πυξίδα, η επιβράβευση της αριστείας.

Σε αυτό το πλαίσιο, το Ίδρυμα Ωνάση εδώ και 40 χρόνια στηρίζει αδιάκοπα τους νέους επιστήμονες, ερευνητές και καλλιτέχνες, ενώ συνεχίζει να θέτει την Παιδεία στο επίκεντρο των δράσεών του, με σκοπό τα ευρύτερη οφέλη της κοινωνίας. Συνεπές, λοιπόν, στον πρωτεύοντα ρόλο που διαδραματίζει στον τομέα των εκπαιδευτικών υποτροφιών, από το 1978, το Ίδρυμα Ωνάση προκηρύσσει το νέο Πρόγραμμα Υποτροφιών προς Έλληνες και Αλλοδαπούς για το 2018-2019.

Το Πρόγραμμα Υποτροφιών προς Έλληνες αφορά τη χορήγηση υποτροφιών για σπουδές πλήρους παρακολούθησης στο εξωτερικό, με σκοπό την απόκτηση μεταπτυχιακού ή διδακτορικού διπλώματος σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών και καλλιτεχνικών κλάδων, καθώς και για διδακτορικές σπουδές στην Ελλάδα, σε επιλεγμένους κλάδους.

Το Πρόγραμμα Υποτροφιών προς Αλλοδαπούς απευθύνεται σε πανεπιστημιακούς καθηγητές όλων των βαθμίδων, ερευνητές-κατόχους διδακτορικού τίτλου και υποψήφιους διδάκτορες, για έρευνα στην Ελλάδα, με αντικείμενο τον ελληνικό πολιτισμό, την ελληνική οικονομία και κοινωνία.

Το Ίδρυμα Ωνάση, μέσα από το κοινωφελές έργο του στον πυλώνα της Παιδείας, διευρύνει διαρκώς τα πεδία δράσης του, αναζητώντας νέους δρόμους που προωθούν την καινοτομία, στηρίζουν την έρευνα και προετοιμάζουν ένα πιο αισιόδοξο μέλλον. Τέτοιες δράσεις είναι, ενδεικτικά: εκπαιδευτικά προγράμματα σε όλη την Ελλάδα, παροχή εξοπλισμού σε δημόσια σχολεία και πανεπιστήμια, προγράμματα στην Ειδική Αγωγή, βιωματικά εργαστήρια, καμπάνιες ευαισθητοποίησης. Αφουγκραζόμενο τις ανάγκες της κοινωνίας, το Ίδρυμα Ωνάση αναπροσαρμόζει σε ετήσια βάση τον εκπαιδευτικό του σχεδιασμό και εμπλουτίζει το περιεχόμενο των χορηγιών του στην Παιδεία, ώστε όσο το δυνατόν περισσότεροι συνάνθρωποί μας να έχουν πρόσβαση στο υπέρτατο αυτό αγαθό.

Περισσότερες πληροφορίες για τα Προγράμματα Υποτροφιών προς Έλληνες εδώ.

Περισσότερες πληροφορίες για τα Προγράμματα Υποτροφιών προς Αλλοδαπούς εδώ.

Η Εξωστρέφεια της Στέγης: Έλληνες διεθνείς, Έλληνες διεθνώς

Η παραγωγή της Στέγης *Καθαρή Πόλη*, με πρωταγωνίστριες μετανάστριες, ταξίδεψε σε 25 ευρωπαϊκές πόλεις. (Φωτογραφία: Χριστίνα Γεωργιάδου)

Η Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση, έχοντας εξαρχής ως βασικό άξονα την εξαγωγή του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού και την υποστήριξη Ελλήνων δημιουργών, συνεχίζει για όγδοη χρονιά την εκτός συνόρων δράση της. Παραστάσεις Ελλήνων καλλιτεχνών παρουσιάζονται σε διάφορα φεστιβάλ και θέατρα στην Ευρώπη με την υποστήριξη του προγράμματος «Εξωστρέφεια» της Στέγης.

Η *Θεία Κωμωδία* των Vasistas σε σκηνοθεσία Αργυρώς Χιώτη, η μνημειώδης «οραματική αυτοβιογραφία» του Δάντη που μας μαγνήτισε την προηγούμενη σεζόν στην Κεντρική Σκηνή της Στέγης, παρουσιάστηκε στη Μυλούζ της Γαλλίας (La Filature, Scène Nationale - Mulhouse, Φεστιβάλ «Vagamondes») στις 16 και 17 Ιανουαρίου. Τις ίδιες μέρες, το *Europium* των RootlessRoot, όπου η Λίντα Καπετανέα και ο Jozef Fruček κατασκευάζουν μια σχεδία για το άγνωστο μέλλον της Ευρώπης, ανέβηκε στο Άμστερνταμ (Stadsschouwburg).

Η Καθαρή Πόλη, η παραγωγή της Στέγης με πρωταγωνίστριες μετανάστριες καθαρίστριες της Αθήνας, συνέχισε το εντυπωσιακό ευρωπαϊκό ταξίδι της σε 14 χώρες και 25 πόλεις: παρουσιάστηκε στις 17 Ιανουαρίου στο Λίχτενσταϊν (TAK Theater, Onassis Foundation Liechtenstein σε συνεργασία με το TAK Theater Liechtenstein), στις 19 και 20 Ιανουαρίου στο Άμστερνταμ (Stadsschouwburg) και στις 23 και 24 του ίδιου μήνα στο Αμβούργο (Thalia Theater).

Τις πρώτες μέρες του Φεβρουαρίου, η *Θεία Κωμωδία* παρουσιάζεται στη Μασσαλία (Le Théâtre Gymnase - Bernardines, 1–3 Φεβρουαρίου 2018) ενώ το *Cementary* της Ομάδας Αερίτες, σε χορογραφία Πατρίσιας Απέργη, κατακτά το Φεστιβάλ «GUIdance 2018» στην Γκιμαράες της Πορτογαλίας στις 8 Φεβρουαρίου.

Τέλος, στο Tanztage Berlin 2018, στη Sophiensaele, έναν από τους πιο σημαντικούς χώρους παρουσίασης ανεξάρτητων καλλιτεχνικών παραγωγών της Γερμανίας, παρουσιάστηκαν στις αρχές Ιανουαρίου χορογραφίες δύο νέων Ελληνίδων χορογράφων, της Ευαγγελίας Κολύρα και της Κατερίνας Ανδρέου, με την υποστήριξη της Στέγης.

Το *Cementary* της ομάδας Αερίτες, σε χορογραφία Πατρίσιας Απέργη, παρουσιάζεται τον Φεβρουάριο στην Πορτογαλία. (Φωτογραφία: Ιωάννα Χατζηανδρέου)

Η *Θεία Κωμωδία* των Vasistas, σε σκηνοθεσία Αργυρώς Χιώτη, παρουσιάστηκε στη Μυλούζ της Γαλλίας. (Φωτογραφία: Σταύρος Χαμπάκης)

Το *Europium* των RootlessRoot ανέβηκε στο Άμστερνταμ. (Φωτογραφία: Mike Rafail)

Risk, ένα εξομολογητήριο

ΓΡΑΦΕΙ Η ΛΗΔΑ ΜΠΟΥΖΑΛΗ

-Ποιος θέλει να χορέψει μαζί μου;

Πέντε χορευτές «τα δίνουν όλα» στη Μικρή Σκηνή της Στέγης υπό τους εκκωφαντικούς μουσικούς ρυθμούς των 80s. Bee Gees, Donna Summer, Michael Jackson, ντισκόμπαλες, λαμέ, λίκρα και μεγάλα σκούρα γυαλιά. Η σκηνή είναι η μικρογραφία της ζωής και οι πέντε χαρακτήρες (η Ιωάννα Αποστόλου, η Νικολέτα Καρμίρη, η Σεσίλ Μικρούτσικου, ο Γιάννης Νικολαΐδης και ο Ηλίας Χατζηγεωργίου της ομάδας Griffón) συμμετέχουν στο παιχνίδι -στον χορό της ζωής.

Η ευτυχία στη ζωή προϋποθέτει ρίσκο. Παίρνουμε όμως το ρίσκο να είμαστε ευτυχισμένοι;

«Κάτω από πολύ προσωπικές συνθήκες γεννήθηκε το ιδιοσυγκρασιακό *Risk*», εξηγεί η χορογράφος Ιωάννα Πορτόλου, «μια παράσταση που δημιουργήθηκε από την ανάγκη μου να φτιάξω πάνω στη σκηνή ένα εξομολογητήριο, να φέρω υπό μια έννοια στο φως αυτά που κρύβονται στο σκοτάδι. Στη συνθήκη ενός πάρτι, με τις ξεσηκωτικές μουσικές των 80s, πέντε χορευτές ξεκινούν μια περιπετειώδη διαδρομή εξερεύνησης, μέσα από τον χορό και τον λόγο». Άλλοτε ως μονάδες, άλλοτε ως ομάδα και άλλοτε σαν αγέλη, δοκιμάζουν διαρκώς τις μεταξύ τους σχέσεις. Όμως ο μονός αριθμός του συνόλου ανατρέπει διαρκώς τις ισορροπίες, διαταράσσοντας τις σχέσεις των μελών της ομάδας.

Ένας συνεχόμενος παλμός δονεί ομοιόμορφα τα χορευτικά κομμάτια, ο παλμός της ζωής. «Η ζωή είναι ρίσκο, μπορώ να συμμετέχω; Θέλω να συμμετέχω;» «Είναι άγρια η μοναξιά που μπορείς να νιώσεις σε ένα πάρτι», λέει ο Γιάννης. «Και είναι λυτρωτικό να νιώθεις ότι και οι άλλοι νιώθουν μοναξιά», συμπληρώνει ο Ηλίας.

Τα υπαρξιακά ερωτήματα κυριεύουν κατά κύματα τους πέντε χαρακτήρες και καθένας τους διανύει «μια φθίνουσα πορεία προς την πιο σκοτεινή πτυχή

Risk, ένα εξομολογητήριο

ΓΡΑΦΕΙ Η ΛΗΔΑ ΜΠΟΥΖΑΛΗ

του». Από το εκτυφλωτικό φως στο υπαινικτικό σκοτάδι και πάλι πίσω, ο Τάσος Παλαιορούτας δημιούργησε ένα υπαρξιακό σύμπαν πολλών διαστάσεων, παίζοντας με το φαίνεσθαι και τα πραγματικά συναισθήματα. Ο Αντώνης Παλάσκας ανέλαβε όχι απλώς τη μουσική επένδυση, αλλά και τη μουσική δραματουργία, παίζοντας καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της παράστασης. «Προσπάθησα να φτιάξω ένα τοπίο», εξηγεί. «Ένα τοπίο αβέβαιο, σκοτεινό και φωτεινό. Να εμφανίσω την οικειότητα που έχουμε όλοι με αυτά τα κομμάτια. Να βουτήξω σε κύματα και να βγω στην άλλη όχθη».

Πέρα από τον ξέφρενο χορό και τη σωματική κίνηση, οι πέντε χαρακτήρες μοιράζονται τις σκέψεις τους, χρησιμοποιώντας τα μικρόφωνα που βρίσκονται τοποθετημένα στην άκρη της σκηνής.

Εκφράζουν τις μύχιες επιθυμίες τους:

-Θέλω να μπορώ να είμαι ο εαυτός μου. Θέλω να μπορώ να αποτύχω...

Τις ανασφάλειές τους:

-Νικολέτα, είμαι όμορφη;

Την αγανάκτησή τους:

-Είμαι ο Ηλίας, το καλό παιδί...

Η χρήση του προφορικού λόγου για πρώτη φορά σε παράστασή της ήταν ένα ρίσκο και για την ίδια τη χορογράφο. «Ήξερα ότι ήθελα να υπάρχει προφορικός λόγος, αλλά δεν το είχα ξανακάνει», εξηγεί η Ιωάννα Πορτόλου. «Το κείμενο προέκυψε από τον αυτοσχεδιασμό της ομάδας. Το αφήσαμε επίτηδες αδούλευτο, χωρίς να επέμβουμε στον παραληρηματικό του χαρακτήρα. Δεν δουλέψαμε σαν σκηνοθέτης και ηθοποιοί, αλλά ως χορογράφος και χορευτές». «Μεγάλο μέρος της δουλειάς μας ήταν αναλυτικό, και έπρεπε να χρη-

Risk, ένα εξομολογητήριο

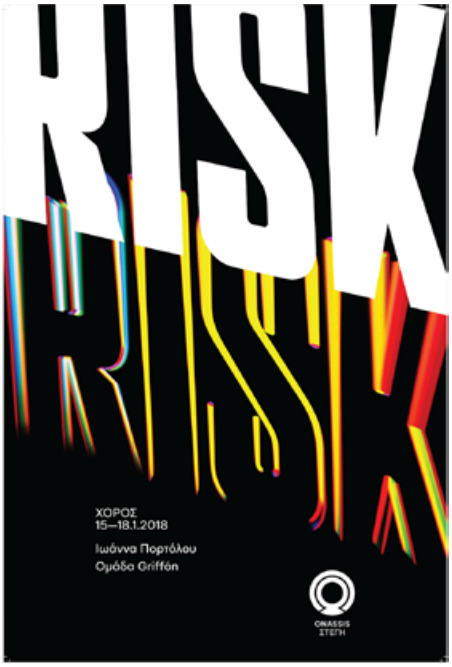
ΓΡΑΦΕΙ Η ΛΗΔΑ ΜΠΟΥΖΑΛΗ

σιμοποιήσουμε λέξεις. Ήταν εργαλείο ο λόγος», προσθέτει η Νικολέτα.

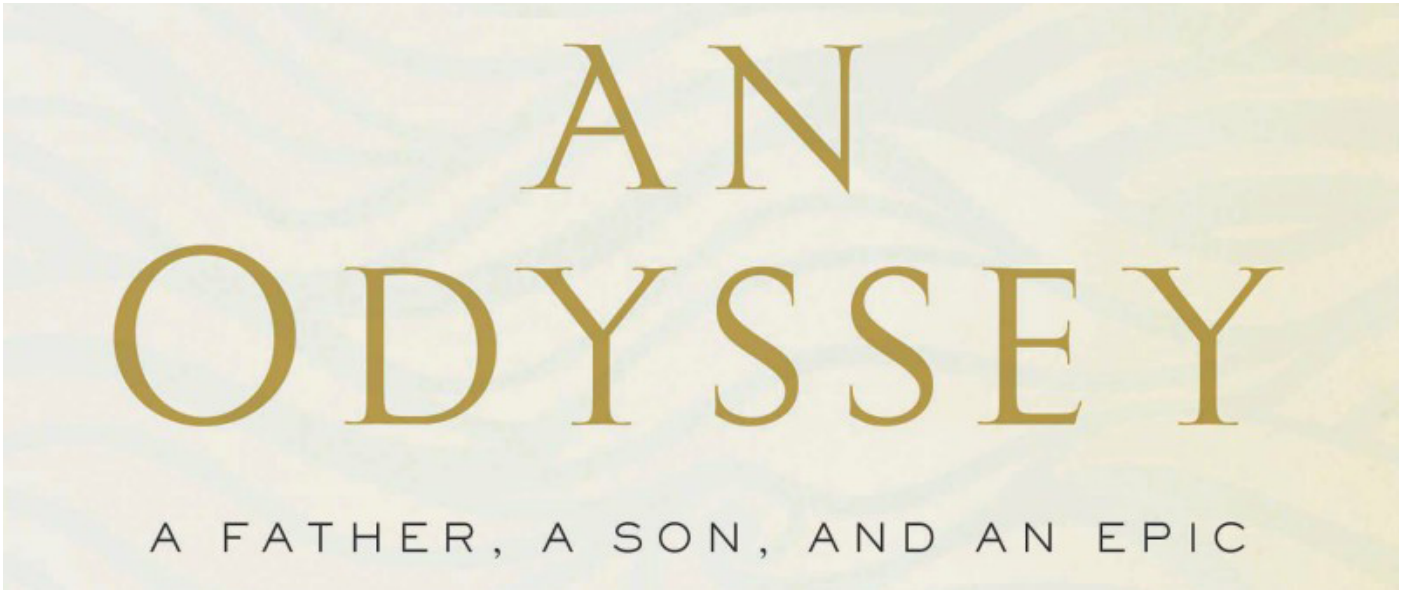
Πόσο χρειάστηκε η ομάδα ένα δίχτυ ασφαλείας στη διαμόρφωση της παράστασης; «Στην πρόβα μάς διευκόλυνε το ότι είχαμε μια κλειστή ομάδα, όπου στήριζε ο ένας τον άλλο», λέει η χορογράφος. «Αυτό ήταν απαραίτητο, γιατί ήταν σαν να κάναμε ένα βήμα στο κενό. Δεν ξέραμε το αποτέλεσμα».

Το *Risk*, μια παραγωγή της Στέγης του Ιδρύματος Ωνάση, που παρουσιάστηκε από τις 15 έως και τις 18 Ιανουαρίου 2018, θέλησε να αναδείξει το γεγονός ότι πίσω από αυτό που βλέπουμε στην καθημερινή ζωή γύρω μας κρύβεται πάντα κάτι άλλο. Το μόνο βέβαιο είναι ότι κανείς δεν μπορεί να ξεφύγει από αυτό το άγριο πάρτι που αλληγορικά μας οδηγεί στο παιχνίδι της ζωής και της διαρκούς ενηλικίωσης.

Ένας πατέρας, ένας γιος και το ομηρικό έπος

ΑΠΟΔΟΣΗ: ΛΗΔΑ ΜΠΟΥΖΑΛΗ

Το πρόσφατο βιβλίο του Daniel Mendelsohn *An Odyssey: A Father, a Son, and an Epic [Μια Οδύσσεια: Ένας πατέρας, ένας γιος και ένα έπος],* που κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο του 2017, διηγείται μια προσωπική ιστορία του διακεκριμένου Αμερικανού συγγραφέα, αρθρογράφου και ελληνιστή: την περιπλάνηση μαζί με τον πατέρα του μέσα σε πανεπιστημιακές αίθουσες, κρουαζιέρες και δωμάτια νοσοκομείου, όπου τελικά γιος και πατέρας εξερευνούν σε βάθος τον κόσμο του Ομήρου, ενώ ταυτόχρονα κατανοούν περισσότερα ο ένας για τον άλλον. Χρησιμοποιώντας σαφείς παραλληλισμούς με την ομηρική Οδύσσεια, ο Mendelsohn αντιπαραθέτει δύο διαφορετικούς κόσμους: τον κόσμο του συναισθήματος, της τέχνης και της φαντασίας του συγγραφέα με τον κόσμο της λογικής και των μαθηματικών του ηλικιωμένου επιστήμονα πατέρα του. Παράλληλα, αναδεικνύει την ομορφιά της ελληνικής γλώσσας και το μεγαλείο του αρχαίου έπους.

Προσκεκλημένος του θυγατρικού Ιδρύματος Ωνάση, ο Daniel Mendelsohn μίλησε για το βιβλίο αυτό, για τη διαδικασία της δημιουργικής γραφής και τη χαρά της μάθησης στην αρθρογράφο του περιοδικού *New Yorker* Rebecca Mead, στην κατάμεστη αίθουσα της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Νέας Υόρκης, στο πλαίσιο του κύκλου «LIVE from the NYPL», στις 16 Νοεμβρίου 2017.

-D.M.: Το βιβλίο είναι ένα απομνημόνευμα, μια αφήγηση του τελευταίου, όπως αποδείχθηκε, χρόνου της ζωής του πατέρα μου. Αποτελείται από τρεις «Πράξεις». Τον Ιανουάριο του 2011, λίγο πριν ξεκινήσω να διδάσκω στο Κολέγιο Bard, ο πατέρας μου μού ανακοίνωσε την πρόθεσή του να παρακολουθήσει το μάθημά μου. Τότε ήταν 81 ετών. Συμφώνησα. Καθώς τελείωνε το εξάμηνο, η φίλη μου Froma Zeitlin, μου είπε ότι πριν από μερικά χρόνια είχε πάει σε μια κρουαζιέρα, ακολουθώντας τα ίχνη του Οδυσσέα. Πήγαμε λοιπόν κι εμείς στην κρουαζιέρα. Δέκα ημέρες, μία για κάθε έτος της *Οδύσσειας*. Δύο μήνες μετά την επιστροφή μας, ο πατέρας μου σκόνταψε, έπεσε, κι αυτό ήταν η αρχή του τέλους της ζωής του. Πέθανε έναν χρόνο μετά την ολοκλήρωση των μαθημάτων μου που είχε παρακολουθήσει. Αναλογιζόμενος τα όσα είχαν συμβεί, διέκρινα σε αυτά ένα είδος αφήγησης. Το δύσκολο ήταν να ανακαλύψω τη δομή της αφήγησης, ώστε η ιστορία μου να «πατήσει» επάνω στον χάρτη της δομής της *Οδύσσειας*. Έκανα πολλές άστοχες προσπάθειες, ώσπου άρχισα να σκέφτομαι ομηρικά.

-R.M.: Τι εννοείτε, «να σκέφτομαι ομηρικά»;

-D.M.: Τα γεγονότα της *Οδύσσειας* εκτυλίσσονται με σειρά κάθε άλλο παρά χρονολογική. Το έπος διαρκώς αναδιπλώνεται και περιστρέφεται γύρω από τον εαυτό του. Ξεκινά με τον τελευταίο χρόνο των περιπλανήσεων του Οδυσσέα και, ύστερα, με τρόπο περίπλοκο και βασανιστικό, μέσα από αναδρομές, αφηγήσεις και ιστορίες ένθετες σε άλλες ιστορίες, προκύπτει η συνολική αφήγηση, από την ημέρα της πτώσης της Τροίας και έπειτα. Είχα ουσιαστικά ολοκληρώσει το κείμενο το καλοκαίρι του 2016, το οποίο όμως «δεν λειτουργούσε», καθώς είχα διατάξει τα γεγονότα με τη σειρά που μόλις σας είπα (μαθήματα - κρουαζιέρα - ασθένεια - θάνατος). Δεν είχε νεύρο, του έλειπε η ένταση. Συζητώντας με ανθρώπους ευφυέστερους από εμένα, συνειδητοποίησα ότι κάτι δεν πήγαινε καλά. Είχα, τότε, μια στιγμή έκλαμψης: κατάλαβα ότι έπρεπε να ακολουθήσω τον ομηρικό τρόπο και να ενσωματώσω ορισμένα από εκείνα τα στοιχεία σε κάποια άλλα. Στις σελίδες του

Ένας πατέρας, ένας γιος και το ομηρικό έπος

ΑΠΟΔΟΣΗ: ΛΗΔΑ ΜΠΟΥΖΑΛΗ

βιβλίου αναλύω αρκετά την ομηρική σύνθεση, την κυκλοτερή εξιστόρηση, έναν ιδιαίτερα «προφορικό» τρόπο αφήγησης. Από τη στιγμή που ακολούθησα αυτόν τον δρόμο, τελείωσα το βιβλίο σε δύο μήνες.

-R.M.: Από την πρώτη κιόλας πρόταση του βιβλίου αφήνετε να διαφανεί ότι γεφυρώνετε το παρόν με το παρελθόν…

-D.M.: Μου έδωσαν κάποτε να απαντήσω σε ένα ερωτηματολόγιο. Μία από τις ερωτήσεις ήταν: «Καταφεύγετε καμιά φορά στη μυθοπλασία προκειμένου να ξεκουραστείτε από την αυστηρότητα της πραγματολογικής πεζογραφίας [non-fiction];». «Ισχύει όντως κάτι τέτοιο;», σκέφτηκα. Η πραγματολογική πεζογραφία δεν περιορίζεται στη δημοσιογραφία και τις βιβλιοπαρουσιάσεις. Πολλοί είναι εκείνοι που γράφοντας απομνημονεύματα ή κάποιο αντίστοιχο κείμενο αναζητούν την κατάλληλη δομή ώστε το κείμενό τους να κεντρίζει το ενδιαφέρον σαν μυθιστόρημα. Μία από τις προκλήσεις της συγγραφής απομνημονευμάτων είναι το πώς δημιουργούμε ένταση, πώς φυτεύουμε στην πρώτη πράξη τους σπόρους που θα βλαστήσουν στην πέμπτη. Αυτό ακριβώς κάνουν και οι μυθιστοριογράφοι. Η πραγματολογική πεζογραφία δεν συνίσταται στην απλή καταγραφή γεγονότων που συνέβησαν. Στην ιδανική περίπτωση, αποτελεί καρπό δημιουργικής ικανότητας, όπως και η μυθιστοριογραφία. Όταν ήμασταν παιδιά, στα προάστια του Λονγκ Άιλαντ, ο πατέρας μου είχε κατασκευάσει τα παιδικά μας κρεβάτια για εμένα και τα αδέλφια μου. Όσοι έχουν διαβάσει την *Οδύσσεια* ξέρουν ότι η κλιμάκωση της ιστορίας σχετίζεται με ένα μυστικό σχετικό με την κλίνη που είχε φτιάξει ο Οδυσσέας για την Πηνελόπη. Προσπάθησα να βρω έναν τρόπο ώστε να αντιστοιχίσω την ιστορία αυτού του κρεβατιού με το δικό μου, κλιμακώνοντας την αφήγηση. Είναι θέμα δομής. Ανέκαθεν με ενδιέφεραν, ως κριτικό, η δομή και ο τρόπος που λειτουργούν τα διάφορα συστατικά μιας αφήγησης. Πιστεύω ότι τα καλά αφηγήματα μοιάζουν με μικρά αυγά Φαμπερζέ: κρύβουν μέσα τους απίθανους μηχανισμούς.

-R.M.: Προσχεδιάζετε τη δομή; Φτιάχνετε διαγράμματα; Ή την έχετε μόνο στο μυαλό σας;

-D.M.: Ουσιαστικά, δεν φτιάχνω τον σκελετό της αφήγησής μου, δεν φτιάχνω λίστες με τα θέματα που θα θίξω, δεν κάνω τίποτε από αυτά που λέω στους φοιτητές μου ότι πρέπει να κάνουν! Όταν δουλεύεις για πολύ καιρό μια ιστορία, έρχεται μια στιγμή που η ιστορία βρίσκεται ολόκληρη στο μυαλό σου. Παρόλο που δεν διαρκεί, τη στιγμή εκείνη ξέρεις ακριβώς πού βρίσκεται κάθε τι. Είναι αποτέλεσμα ενός είδους δημιουργικής συνειδητότητας μέσα στην οποία βρίσκεσαι όταν δουλεύεις ένα μεγάλο πρότζεκτ και όλα τα κομμάτια είναι μέσα στη σκέψη σου.

-R.M.: Ποια στιγμή αυτής της δωδεκάμηνης διαδρομής με τον πατέρα σας συνειδητοποιήσατε ότι είχατε το υλικό για ένα βιβλίο;

-D.M.: Θα έλεγα, στη φάση της κρουαζιέρας. Αρχικά, όταν ο πατέρας μου μού τηλεφώνησε και με ρώτησε «Μπορώ να παρακολουθήσω το μάθημά σου μαζί με τους πρωτοετείς;», σκέφτηκα ότι θα προέκυπτε ένα διασκεδαστικό προσωπικό κείμενο για το *New Yorker*, ιδιαίτερα δε όσο προχωρούσαν τα μαθήματα. Υπήρχε εξαρχής ένα κωμικό στοιχείο, καθώς αποκαλύφθηκε ότι ο πατέρας μου μισούσε την *Οδύσσεια* και δεν ενέκρινε στο παραμικρό όσα έκανε ο Οδυσσέας. Ήταν το μόνιμο αστείο στην πορεία των μαθημάτων αλλά

Ένας πατέρας, ένας γιος και το ομηρικό έπος

ΑΠΟΔΟΣΗ: ΛΗΔΑ ΜΠΟΥΖΑΛΗ

και στην εξέλιξη του βιβλίου -ήταν πολύτιμο, ανέλπιστα καλό! Υπήρξαν επίσης πολλές συγκινητικές στιγμές μέσα στην αίθουσα, γιατί η Οδύσσεια αναδείκνυε τις αντιστάσεις του πατέρα μου. Πρέπει να πω ότι ο πατέρας μου ήταν μαθηματικός, επιστημονικός ερευνητής στην Εταιρεία Αεροδιαστημικής, και του ήταν αδύνατον να διανοηθεί για ποιο λόγο ο Οδυσσέας μπορεί να θεωρείται σπουδαίος! Όποιος έχει παρακολουθήσει κάποια λέσχη ανάγνωσης καταλαβαίνει τι εννοώ. Τα σχόλια των συμμετεχόντων γύρω από τα βιβλία που διαβάζουν αποκαλύπτουν πολύ περισσότερα για τους ίδιους παρά για τα ίδια τα βιβλία.

Πολλά θαυμάσια πράγματα συνέβησαν κατά τη διάρκεια της κρουαζιέρας. Η *Οδύσσεια* περιέχει πολλές σημαντικές στιγμές οι οποίες συνδυάζουν όλα τα κεντρικά ζητήματα που θίγει το ομηρικό έπος: τη μνήμη και τον πόνο, τα δεινά και την αναγνώριση. Σε μια σκηνή του έπους, ο Οδυσσέας έχει επιστρέψει, είναι μεταμφιεσμένος και, μέσα στο ανάκτορό του πια, αφήνει να του πλύνει τα πόδια μια ηλικιωμένη τροφός, η οποία και τον αναγνωρίζει από τη βαθιά ουλή που έχει στον μηρό του από τα εφηβικά του χρόνια. Βρισκόμαστε, λοιπόν, στην κρουαζιέρα, όπου μαζί μας ταξιδεύει μια γυναίκα, Ευρωπαία, περίπου στην ηλικία μου, η οποία επίσης συνοδεύει τον ηλικιωμένο πατέρα της. Με αναγνώρισε· είχε διαβάσει το βιβλίο μου για το Ολοκαύτωμα [(Σ.τ.Μ.) *The Lost: A Search for Six of Six Million (2006)]* και μου είπε: «Ο πατέρας μου θα ήθελε να σας μιλήσει για μια ενδιαφέρουσα εμπειρία που είχε στον πόλεμο». «Ωραία. Πού θα τον βρω;», τη ρώτησα. Μου απάντησε ότι βρισκόταν στο κατάστρωμα, δίπλα στην πισίνα. «Θα τον αναγνωρίσετε εύκολα, έχει μια μεγάλη ουλή!», μου είπε. Πετάχτηκα λέγοντας «Αστειεύεστε! Δεν το πιστεύω!» και αμέσως σκέφτηκα: «Αυτό ήταν! Πρέπει να γράψω βιβλίο!». Όπως λέω συχνά, πραγματικά δεν ξέρω γιατί να γράψει κάποιος ένα μυθιστόρημα, αφού μπορεί να κοιτάξει γύρω του και να ανακαλύψει τις πιο απίθανες ιστορίες...

-R.M.: ...και δεν ξέρουμε εάν το εμπνευστήκαμε ή έχουμε πάθει ψύχωση...

-D.M.: Αυτά τα δύο συχνά συμβαδίζουν. Όταν βρίσκεσαι σε «δημιουργικό οίστρο» και σκέφτεσαι το κείμενό σου, τα θέματά σου αρχίζουν ξαφνικά να αναδύονται από παντού. Γι' αυτό είναι χρήσιμοι οι επιμελητές, γιατί, καμιά φορά, «ένα πούρο είναι απλώς ένα πούρο» [(Σ.τ.Μ.) Φράση που αποδίδεται στον Freud και υπονοεί ότι δεν είναι όλες μας οι πράξεις αποτέλεσμα υποσυνείδητων επιθυμιών].

-R.M.: Έχουμε, λοιπόν, ένα βιβλίο γραμμένο από έναν μεσήλικα, το οποίο μιλάει για το πώς κατανοεί κάποιος την *Οδύσσεια* στη μέση ηλικία. Θα ήθελα, όμως, να κάνουμε μιαν αναδρομή στις προγενέστερες συναντήσεις σας με την Οδύσσεια, σε νεανική ή σε εφηβική ηλικία. Πόσο διαφορετικά την αντιλαμβανόσασταν τότε;

-D.M.: Είναι παράξενο το πώς όλα συνδέονται με τον πατέρα μου. Θυμάμαι ζωηρά κάποια φορά, το 1974, που οι γονείς μου είχαν καλέσει κόσμο στο σπίτι, έναν φίλο του πατέρα μου από τη δουλειά, με τη γυναίκα του, η οποία ήταν καθηγήτρια Αγγλικής Φιλολογίας. Μας άφησαν, εμένα και τα αδέλφια μου, να κατεβούμε και να χαιρετήσουμε τους καλεσμένους. Ήμουν τότε 14 ετών και μου άρεσε η μυθολογία. «Να διαβάσεις την *Οδύσσεια*», μου είπε εκείνη, «όχι την *Ιλιάδα*, δεν θα την καταφέρεις, αλλά την Οδύσσεια θα την αγαπήσεις, έχει σπουδαίες περιπέτειες». Σε πολλά νέα παιδιά αρέσει η *Οδύσσεια* γιατί είναι κάτι σαν ιστορία «αρ-

Ένας πατέρας, ένας γιος και το ομηρικό έπος

ΑΠΟΔΟΣΗ: ΛΗΔΑ ΜΠΟΥΖΑΛΗ

χαίας επιστημονικής φαντασίας». Είναι σαν το *Χαμένοι στο Διάστημα*.Έτσι μου φάνηκε κι εμένα. Η αφήγηση της *Οδύσσειας* σε ηλεκτρίζει. Ένα βιβλίο είναι καλό όταν το αντιλαμβάνεσαι διαφορετικά μεγαλώνοντας (πράγμα που δεν νομίζω ότι ισχύει για τον *Φύλακα στη σίκαλη*...) [(Σ.τ.Μ.) Το εξαιρετικά δημοφιλές εφηβικό μυθιστόρημα του J.D. Salinger, *The Catcher in the Rye* (1951)]. Ένα σπουδαίο κείμενο επιτρέπει πολλές αναθεωρήσεις· καθώς μεγαλώνεις αρχίζεις να παρατηρείς διαφορετικά πράγματα. Είσαι, ως αναγνώστης, κινούμενος στόχος. Μεγάλο μέρος της Οδύσσειας αναφέρεται στην πάροδο του χρόνου και στο κατά πόσον μεγαλώνοντας παραμένει κανείς ίδιος. Εκεί βρίσκεται και η κλιμάκωση της *Οδύσσειας*: μπορούν δύο άνθρωποι που χώρισαν για 20 χρόνια να αναγνωρίσουν ο ένας τον άλλον; Πρόκειται για μεταλογοτεχνικό ερώτημα: Είσαι ίδιος με τον εαυτό σου όταν διάβαζες νέος την *Οδύσσεια;* Η απάντηση είναι: «Όχι». Ένα από τα πράγματα που διαπιστώνω τώρα και που δεν μπορούσα να αντιληφθώ όταν ήμουν 14 ετών είναι ότι η *Οδύσσεια* αφορά τον θεσμό της οικογένειας, τον οποίο και προσεγγίζει με ιδιαίτερη σοφία. Αφηγείται την ιστορία ενός μεσήλικα ο οποίος προσπαθεί να αναγνωρίσει και πάλι την οικογένειά του αλλά και να αναγνωριστεί από την οικογένειά του. Αυτή η πλευρά του έπους με συγκλόνισε διαβάζοντάς το κοντά στα 50 μου χρόνια. Η παρουσία του πατέρα μου μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας μού φανέρωσε πάρα πολλά στοιχεία της *Οδύσσειας*.

-R.M.: Γιατί η αναγνώριση της οικογένειας συνέβαινε και μέσα στην αίθουσα...

-D.M.: Ναι, και ταυτόχρονα μάθαινα πολλά πράγματα για τον πατέρα μου. Μη νομίσετε ότι το βιβλίο μου μιλάει για μια ξαφνική προσέγγιση ανάμεσα σε έναν αποξενωμένο πατέρα και τον γιο του. Ήμασταν κοντά με τον πατέρα μου, είχαμε ταξιδέψει μαζί, ωστόσο έμαθα πολλά πράγματα που δεν ήξερα. Η *Οδύσσεια* ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τη σχέση πατέρα και γιου. Όπως σε όλες τις πατριαρχικές κοινωνίες, έτσι και οι Έλληνες είχαν εμμονή με αυτό το θέμα. Η *Οδύσσεια*, λένε κάποιοι, αντανακλά το άγχος των Ελλήνων ανδρών. Λίγοι γιοι είναι ισάξιοι των πατέρων τους, οι περισσότεροι υστερούν. Έτσι ξεκίνησα κι εγώ, θεωρώντας την *Οδύσσεια* μιαν απίθανη περιπέτεια με πολύ περισσότερα επίπεδα από όσα μπορεί να εκτιμήσει ένα δεκατετράχρονο παιδί, αλλά καταλήγω να πιστεύω πως είναι ένα εξαιρετικό ποίημα για την οικογενειακή ζωή και τα παράδοξά της: ανάμεσα σε άλλα, για το πόσο λίγα πράγματα γνωρίζουν τα παιδιά σχετικά με τον γάμο των γονιών τους. Στους τρεις μήνες της ασθένειας του πατέρα μου αναδύθηκαν πράγματα που ποτέ δεν φανταζόμουν, φέρνοντας στο προσκήνιο «οδυσσειακά» ερωτήματα: Γίνεται να αλλάξεις δραστικά αλλά να παραμείνεις ο εαυτός σου;

-R.M.: Στην αρχή του βιβλίου σας περιγράφετε τις επισκέψεις του πατέρα σας στον δικό του πατέρα, που ήταν ετοιμοθάνατος. Κι εσείς, ως νεαρός, δεν μπορούσατε να καταλάβετε γιατί ο πατέρας σας πήγαινε κάθε μεσημέρι να κάνει συντροφιά στον δικό του πατέρα, αφού δεν ήταν πια σε θέση να τον αναγνωρίσει. Η απάντηση του πατέρα σας ήταν...

-D.M.: «Ο πατέρας είναι πατέρας». Ο πατέρας μου, ως μαθηματικός, είχε ένα πολύ αυστηρά οργανωμένο μυαλό («το x είναι x και τίποτε άλλο»). Γι' αυτό και απέρριπτε την ποπ μουσική που ακούγαμε. Τον ενδιέφεραν όμως οι στίχοι, αλλά μόνο όταν είχαν αυστηρή ομοιοκαταληξία. «Η ρίμα

Ένας πατέρας, ένας γιος και το ομηρικό έπος

ΑΠΟΔΟΣΗ: ΛΗΔΑ ΜΠΟΥΖΑΛΗ

είναι ρίμα, δεν νοθεύεται», έλεγε. Έτσι και «ο πατέρας είναι πατέρας».

-R.M: Θα ρωτούσαν πολλοί τι νομίζετε πως θα έλεγε ο πατέρας σας για το βιβλίο. Εμένα όμως με ενδιαφέρει περισσότερο να μας πείτε τι πιστεύετε ότι καταλάβατε για τον πατέρα σας.

-D.M.: Ενδιαφέρον αλλά και δύσκολο ερώτημα. Έρχεται μια στιγμή που δεν μπορούμε πλέον να διακρίνουμε εάν εμείς «κατοικούμε μέσα στο κείμενο» ή εάν «το κείμενο κατοικεί μέσα μας» και αρχίζουμε κατά κάποιον τρόπο να ζούμε «διαμέσου» του κειμένου, φιλτράροντας τις εμπειρίες μας μέσα από τις γραμμές του, φτιάχνοντας χαρακτήρες με βάση τους ανθρώπους γύρω μας, ίσως και ασυνείδητα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στο βιβλίο μου έχω μυθοποιήσει τον πατέρα μου και μάλιστα συνειδητά. Όμως νιώθω και κάπως αμήχανα, μια και έχω τέσσερα αδέλφια, που είναι όλοι τους πολύ έξυπνοι άνθρωποι -δύο μάλιστα είναι και πολύ καλοί συγγραφείς- και θα μπορούσαν κάλλιστα να γράψουν και οι ίδιοι ένα βιβλίο για τον πατέρα μας, το οποίο όμως θα διέφερε πολύ από το δικό μου. Επομένως, και για λόγους που εξυπηρετούν την αφήγησή μου, δεν θεωρώ ότι ο χαρακτήρας στο βιβλίο μου ανταποκρίνεται απολύτως στον πατέρα μου· αντιπροσωπεύει πάντως ορισμένες πλευρές του.

-R.M.: Το βιβλίο αναφέρεται επίσης στην εκπαίδευση, τη χαρά της μάθησης. Μου άρεσε ιδιαίτερα ο τρόπος με τον οποίο μιλάτε για τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας. Διαβάζω μια πρόταση: «Αυτό που βρήκα συναρπαστικό σχετικά με τους χρόνους των ρημάτων της ελληνικής ήταν οι εκπληκτικές μεταλλάξεις τους, οι χρονικές μετατοπίσεις που σηματοδοτούνται από προθέματα τα οποία συσσωρεύονται σαν κρύσταλλοι, καταλήξεις οι οποίες τραβούν τις άκρες των λέξεων σαν το μέλι που στάζει από την άκρη του κουταλιού στο πιατάκι». Είναι τόσο όμορφο αυτό που λέτε και με κάνει να μετανιώνω που ποτέ δεν έμαθα ελληνικά. Θέλω να σας ρωτήσω για αυτή την ευχαρίστηση που αντλείτε από την υφή της γλώσσας, αλλά και για τη βαθύτερη κατανόηση που αποκομίζετε για τις λέξεις που χρησιμοποιούμε στα αγγλικά, γνωρίζοντας ελληνικά και λατινικά.

-D.M.: Όταν είσαι κλασικός φιλόλογος, είναι σαν να βλέπεις φαντάσματα συνεχώς μέσα στο σπίτι! Εγώ «βλέπω» νεκρές γλώσσες... Γνωρίζοντας τις αρχαίες γλώσσες, καταλαβαίνεις ότι κάθε λέξη είναι και ένα παλίμψηστο! Είναι κάτι συναρπαστικό και χρωματίζει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεσαι τις διάφορες λέξεις. Δεν θα μπορούσε να γράψει κανείς ένα βιβλίο για την *Οδύσσεια* χωρίς να εξηγήσει γιατί αυτή η γλώσσα είναι τόσο εκπληκτική. Σε κάποιο σημείο αναφέρομαι στα ρήματα. Όταν μάθαινα ελληνικά, πρωτοετής στο πανεπιστήμιο, χρησιμοποιούσαμε την ολιγοσέλιδη *Εισαγωγή στην ελληνική γλώσσα* των Chase και Phillips. Το ρήμα που είχε ως παράδειγμα για την κλίση ενός ομαλού ρήματος ήταν το *παιδεύω*. Στα αρχαία ελληνικά μπορεί κανείς να εκφράσει την έννοια «αυτός που πρόκειται να εκπαιδεύσει» με μία λέξη: *παιδεύσων*. Τότε ακριβώς σκέφτηκα: «Θέλω να γίνω μέλος αυτής της ομάδας!». Σε μια εποχή όπου η γλώσσα αντιμετωπίζεται με μεγάλη προχειρότητα, σκέφτηκα ότι θα ήταν καλό να ασχοληθώ με το παρελθόν. Είναι κι αυτό μέρος της απόλαυσης του φιλολόγου -σε οποιαδήποτε γλώσσα: η ακρίβεια, η δομή και η σχεδόν μαθηματική ομορφιά της γραμματικής. Δεν είναι τυχαίο που ο πατέρας μου ενέκρινε την απόφασή μου να κάνω διδακτορικό στην Κλασική Φιλολογία. Θαύμαζε την ακρίβεια της ελληνικής γλώσσας γιατί του θύμιζε τα θεωρήματα των μαθηματικών: είναι τακτική και οργανωμένη και, κατά κάποιον τρόπο, επιβάλλει τάξη στα πράγματα.

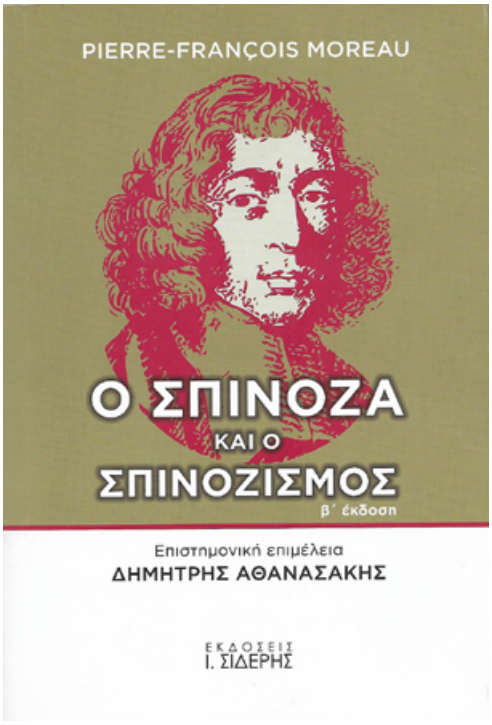
Ένα από τα πράγματα που έμαθα για τον πατέρα μου ήταν πως στη διάρκεια της ζωής του τού είχαν δοθεί διάφορες ευκαιρίες, τις οποίες όμως λόγω της προσωπικότητάς του δεν θεώρησε ότι μπορούσε να τις εκμεταλλευτεί. Για τον ίδιο λόγο αγαπώ το *Stoner* [(Σ.τ.Μ.) Μυθιστόρημα του John Williams (1965)], ένα βιβλίο που αρέσει σε όλους· δεν θεωρώ ότι μιλάει για έναν άνθρωπο ο οποίος καταφέρνει με εκπληκτικό τρόπο να υπερβεί τα όρια της κάπως περιορισμένης ζωής του. Νομίζω ότι εισχωρεί βαθύτερα, στο πώς η προέλευσή μας ορίζει έως ένα σημείο πόσα μπορούμε να πετύχουμε στη ζωή μας. Ο πατέρας μου προχώρησε πολύ περισσότερο από όσο κατάφεραν οι γονείς του -άλλωστε, αυτό είναι το μεγάλο αμερικανικό όνειρο-, όμως δεν μπόρεσε τελικά να φτάσει μακριά. Έτσι εξηγείται γιατί μας πίεζε τόσο να πετύχουμε στο σχολείο και να αριστεύσουμε. Κοιτάζοντας προς τα πίσω, η συνειδητοποίηση αυτή με κάνει να νιώθω μεγαλύτερη συμπόνια και κατανόηση για τον πατέρα μου.

Παρακολουθήστε όλη τη συζήτηση εδώ.

Ο Σπινόζα και ο σπινοζισμός

ΓΡΑΦΕΙ Η ΕΛΕΝΗ ΣΠΥΡΑΚΟΥ

Pierre-François Moreau, *Ο Σπινόζα και ο σπινοζισμός*, μτφρ. Φώτης Σιάτιστας, επιστ. επιμ. Δημήτρης Αθανασάκης (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2016), 152 σελ. ISBN 978-9600806939

Το έργο του Pierre-François Moreau *Ο Σπινόζα και ο σπινοζισμός [Spinoza et le spinozisme]*, το οποίο κυκλοφορεί στα ελληνικά από τις εκδόσεις Ι. Σιδέρης σε μετάφραση του Φώτη Σιάτιστα, υπό την επιστημονική επιμέλεια του Δημήτρη Αθανασάκη, επίκουρου καθηγητή Φιλοσοφίας στο Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ και μέλους του Συνδέσμου Υποτρόφων, παρουσιάζει με ευσύνοπτο τρόπο τους βασικούς σταθμούς στη ζωή και το έργο του Μπαρούχ Σπινόζα, καθώς και τα κεντρικά ζητήματα του έργου του και τις προσλήψεις αυτού στους αιώνες που ακολούθησαν. Απευθύνεται τόσο σε ειδικούς στη φιλοσοφία του Σπινόζα, καθώς αποκαθιστά κάποια ζητήματα χρονολόγησης του σπινοζικού έργου και το εντάσσει με ενάργεια στην εποχή και το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο έζησε ο Σπινόζα, αλλά και σε μη ειδικούς οι οποίοι αναζητούν μια σύντομη εισαγωγή στα βασικά σημεία της σπινοζικής σκέψης.

Η ζωή και το έργο του Σπινόζα τοποθετούνται στο ιστορικό, κοινωνικοπολιτικό και θρησκευτικό πλαίσιο που περιβάλλει τις Κάτω Χώρες του 17ου αιώνα και φωτίζονται μέσω των κληρονομιών και αντιφάσεων που συνιστούν το περιβάλλον αυτό. Εξαρχής τίθεται το ζήτημα της αξιολόγησης των διαφόρων πηγών σχετικά με τον Σπινόζα και της αποτίμησης των αποκλίσεων που παρατηρούνται μεταξύ των μελετητών. Επιπλέον, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην παιδεία που έλαβε ο Σπινόζα, στην επιρροή των θρησκευτικών ζυμώσεων που συντελούνται στην εποχή του και, κυρίως, στη «συνομιλία» του με τον καρτεσιανισμό.

Το έργο του Σπινόζα περιλαμβάνει λιγότερα από δέκα έργα, τα περισσότερα ανολοκλήρωτα και ανέκδοτα ώς τον θάνατό του. Μεταξύ αυτών, *η Πραγματεία για τη διόρθωση του νου, η Θεολογικοπολιτική πραγματεία, η Ηθική, η Πολιτική πραγματεία*. Ο Moreau μάς παρουσιάζει τα βασικά σημεία και τη μέθοδο της σπινοζικής σκέψης, όπως αυτή εκδιπλώνεται στο σύνολο του έργου του, σκέψης η οποία μας προσφέρει «ένα εξαιρετικό παράδειγμα για να κατανοήσουμε τι είναι οι μετασχηματισμοί ενός φιλοσοφικού συστήματος».

Ο Σπινόζα θεωρείται από τους μελετητές ένα εξέχον σημείο αναφοράς στην ιστορία της ελευθερίας και της ελεύθερης σκέψης στις Κάτω Χώρες. Τη φιλοσοφία του τη διατρέχουν κάποιες κεντρικές θέσεις, οι οποίες φαίνεται να επαναλαμβάνονται από το ένα έργο στο άλλο: η ενότητα της ανθρώπινης φύσης, η οποία θεμελιώνει ένα άμεσα πολιτικό επιχείρημα υπέρ της ελευθερίας· η μη αναγωγιμότητα της αρετής στην επιστήμη· το ζήτημα της δύναμης της γνώσης έναντι της εξουσίας των παθών· η ανάδειξη της σπουδαιότητας της ειρήνης, της ασφάλειας και της πολιτικής ελευθερίας.

Μια σειρά διαφιλονικούμενων ζητημάτων αναφέρονται συγκεντρωτικά και αφορούν βασικές σπινοζικές έννοιες, καθώς και τις διάφορες προσλήψεις του σπινοζικού έργου. Πρόκειται για το ζήτημα του αθεϊσμού και το νόημα που αποδίδει ο Σπινόζα στην έννοια του Θεού, καθώς και για τον

Ο Σπινόζα και ο σπινοζισμός

ΓΡΑΦΕΙ Η ΕΛΕΝΗ ΣΠΥΡΑΚΟΥ

αποδιδόμενο στον Σπινόζα υλισμό, την αναβάθμιση του σώματος και της έκτασης, και το υλιστικό εγχείρημα προσέγγισης της ψυχής και του κατηγορήματος της σκέψης. Περιλαμβάνονται επίσης η σχέση ντετερμινισμού και αυτεξούσιου, καθώς και η εξισορρόπηση μεταξύ τους. Τέλος, γίνεται αναφορά στην απόδοση χαρακτηριστικών μυστικισμού στη φιλοσοφία του Σπινόζα.

Η πρόσληψη του έργου του Σπινόζα αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στην κριτική της *Θεολογικοπολιτικής πραγματείας* και, κυρίως, στην υπεράσπιση εκ μέρους του Σπινόζα της ελευθερίας της συνείδησης, καθώς και στην κριτική της *Ηθικής* για το ζήτημα της σχετικότητας του καλού και του κακού. Μεγάλο επίσης θέμα αντιπαράθεσης αποτελεί η μεταφυσική, ιδίως η ενότητα της υπόστασης και της αναγκαιοκρατίας. Εκτός από επικριτές, ωστόσο, ο Σπινόζα είχε και ένθερμους υποστηρικτές, επιστήμονες και χριστιανούς. Επιπλέον, η πρόσληψη του σπινοζισμού συνδέθηκε με τη διάλυση του καρτεσιανισμού και των σχέσεών του με τον καλβινισμό.

Η σπινοζική φιλοσοφία κατηγορήθηκε συχνά για πανθεϊσμό, αλλά και ερμηνεύτηκε υπό το πρίσμα του καβαλισμού. Μπορούμε, επίσης, να μιλάμε για νεοσπινοζισμό στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα και για ανάπτυξη μιας νέας σπινοζικής κληρονομιάς στον κύκλο των Εγκυκλοπαιδιστών. Η διαμάχη του πανθεϊσμού συναντάται και στη Γερμανία, κυρίως στο τέλος του 18ου αιώνα (Lessing, Mendelssohn, Jacobi), από την οποία αντλούν μιαν ανανεωμένη προσέγγιση του Σπινόζα οι Ρομαντικοί, ο Goethe, ο Hegel, ο Schopenhauer, ο Marx, ο Nietzsche. Στη σφαίρα επιρροής και πρόσληψης της σπινοζικής σκέψης προστίθενται η Εκλεκτική Σχολή στη Γαλλία τον 19ο αιώνα, οι ποικίλες λογοτεχνικές αναγνώσεις του Σπινόζα ως λογοτεχνικού πλέον προσώπου μέχρι και τον 20ό αιώνα, ο ιουδαϊσμός τον 19ο και τον 20ό αιώνα, η ψυχανάλυση τον 20ό αιώνα.

Ο Moreau καταλήγει ότι ο καταλληλότερος χαρακτηρισμός για τον σπινοζισμό είναι εκείνος του «απόλυτου ρασιοναλισμού», καθώς το πραγματικό είναι ολότελα κατανοητό. Ο ρασιοναλισμός του Σπινόζα είναι επίσης «ιστορικός», καθώς στοχάζεται την ιστορική παραγωγή των κανόνων αλήθειας και την ιστορία της ελευθερίας, αλλά και «στρατευμένος», καθώς στοχεύει στην ειρήνη, την ασφάλεια και την πολιτική ελευθερία για όλους τους ανθρώπους και την απελευθέρωση της ψυχής τους.

(Η Ελένη Σπυράκου είναι υποψήφια διδάκτωρ Φιλοσοφίας στον Τομέα Φιλοσοφίας του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.)

Ο μοναδικός Don Giovanni του Θεόδωρου Κουρεντζή

ΓΡΑΦΕΙ Η ΖΩΗ ΖΕΝΙΩΔΗ

Wolfgang Amadeus Mozart, Don Giovanni, Teodor Currentzis-Music Aeterna, Orchestra and Chorus of the Perm Opera and Ballet Theatre [Dimitris Tiliakos, Vito Priante, Mika Kares, Myrtò Papatanasiu, Kenneth Tarver, Karina Gauvin, Guido Loconsolo, Christina Gansch] (Sony Classical, 2016).

Ένα αριστούργημα. Η τρίτη και τελευταία ηχογράφηση του Θεόδωρου Κουρεντζή, μετά το *Cosi fan tutte* και το *Le Nozze di Figaro*, τις άλλες δύο όπερες του Mozart πάνω σε λιμπρέτι του Da Ponte. Ακούγοντας αυτήν τη δουλειά του μοναδικού αρχιμουσικού -ο οποίος εδώ συνεργάζεται με εξαιρετικούς τραγουδιστές, όπως οι Έλληνες Μυρτώ Παπαθανασίου και Δημήτρης Τηλιακός-, θα μπορούσε κάποιος να γράψει σελίδες ατελείωτες. Είναι τόσο συγκλονιστική όμως η εμπειρία του συγκεκριμένου *Don Giovanni,* που, ουσιαστικά, το μόνο που μπορώ να γράψω είναι: Ακούστε το. Ακούστε το πολλές φορές.

Το CD κέρδισε το βραβείο καλύτερης ηχογράφησης όπερας, το Opera Award 2017, του *BBC Music Magazine*. Ο πολυβραβευμένος μαέστρος είναι καλλιτεχνικός διευθυντής του Κρατικού Θεάτρου Όπερας και Μπαλέτου του Περμ, ιδρυτής και καλλιτεχνικός διευθυντής του συνόλου και της χορωδίας MusicAeterna, και διαγράφει λαμπρή καριέρα στη διεθνή μουσική σκηνή.

Δύσκολα περιγράφεται αυτή η ηχογράφηση με λέξεις. Θα επιλέξω λίγα λόγια για ένα έργο εντυπωσιακό, το οποίο ο Κουρεντζής ερμηνεύει με απίστευτο βάθος και δομή, εξετάζοντας, παρατηρώντας και ζώντας μαζί με τους χαρακτήρες με τρόπους ψυχαναλυτικούς και φιλοσοφικούς και όχι απλώς περιγραφικούς. Δεν προσπαθεί σε καμία περίπτωση να μας πείσει για κάποια συγκεκριμένη άποψη, ούτε να φτιάξει «χαρακτήρες». Απλώς, αφήνεται (για άλλη μία φορά) στη μουσική και στο δράμα με πίστη και εσωτερικότητα, έχοντας αποδομήσει και ξαναχτίσει το κείμενο από τον πυρήνα του. Αίσθηση σύνδεσης και αντίθεσης ταυτόχρονα, καινούργιου και παλιού, γνωστού και άγνωστου. Οι ήχοι που επιλέγει για διαφορετικά σημεία της όπερας, ο τρόπος που εκτελούνται τα ρετσιτατίβι, η επιλογή χρώματος και συναισθήματος για τις άριες και τις σκηνές του κάθε χαρακτήρα, η εξαιρετικά δεμένη ορχήστρα, το χτίσιμο του έργου από την πρώτη νότα έως την τελευταία, και όλα τα άλλα που θα μπορούσα να αναφέρω, είναι απλά λόγια για κάτι εντυπωσιακά δυνατό.

Υπάρχουν σημεία ως προς τα οποία κάποιοι δεν θα συμφωνήσουν με τις επιλογές του εξαίσιου μαέστρου. Είναι όμως από τις λίγες ηχογραφήσεις που θα αναγκάσουν αυτούς τους κάποιους να εισχωρήσουν στα «γιατί» και τα «πώς». Η συνέντευξη του Κουρεντζή ως εισαγωγικό κείμενο στο CD είναι, όπως πάντα, καθοριστική.

Είναι ένα CD που επιβάλλεται στη δισκοθήκη σας.

(Η Ζωή Ζενιώδη είναι αρχιμουσικός, πιανίστα και πρόεδρος του Συνδέσμου Υποτρόφων του Ιδρύματος Ωνάση.)